

YRKE

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 67. ÅRGANG

MENN
I HELSE

BRUKER
KRYSSORD

HOVMESTEREN

#3
2023

BLIR YRKESFAG-
LÆRERE

innhold

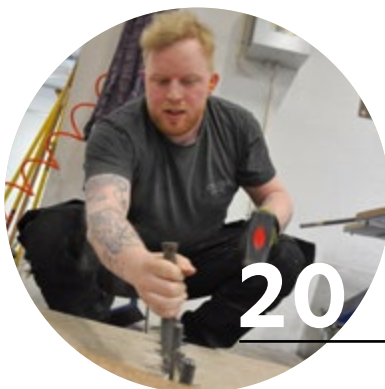

Reportasjer

- 18** Svensk lærerflukt
- 23** Verken på skole eller i jobb
- 27** Yrke i Senegal
- 32** Veileder hedret
- 34** Kokk blir helsefagarbeider
- 37** Skrivekurs for forfatterspirer
- 42** Lyden av motorsag
- 51** Brobyggerprisen
- 52** Rådgiver-timer
- 63** Medaljedryss i EM

Faste spalter

- 4** Nytt fra Yrke
- 20** Lærlingen
- 24** Halvor Spetalen er Yrke-profilen
- 38** Fotoreportasje
- 49** Bokomtaler
- 54** Kronikk
- 60** Skråblikk på yrke
- 62** Petit

LÆRLINGEN

Fagartikler

- 46** Å være en modell
- 56** Hvordan forstår vi tverrfaglig eksamen?
- 65** Mat og vin

FOTOREPORTASJE

Tema

- 6** Kommende yrkesfaglærere
- 8** Derfor velger de yrkesfag
- 10** Brenner for bilfag
- 12** Satser på helse og oppvekst
- 14** Fra Statholdergaarden til skolen
- 16** Samarbeid om bachelor

YRKE

Ansvarlig redaktør:

Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 91 19 13 15
E-post: ws@utdanningsnytt.no
www.utdanningsnytt.no/Yrke

Abonnement:

E-post: abonnement@utdanningsnytt.no

Abonnement kr 300,- per år.
Gratis for medlemmer av Utdanningsforbundet.

Annonsekontakt

Mona Jørgensrud, salgssjef, HS Media AS
E-post: utdanning@hsmedia.no
Telefon: 62 94 10 32 / 91 17 34 73

Medlemsservice

Kontakt Medlemsservice ved spørsmål
om abonnement og bladordningen,
adresseendringer og Min side:
E-post: medlem@udf.no
Telefon: 24 14 20 00
Min side: udf.no/min-side

Ikke medlem, men ønsker abonnement?

Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no

Utgiver:

Utdanningsforbundet
Hausmanns gate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres
etter Redaktørplakatens og Vær Varsom-
plakatens regler for god presseskikk. Den
som likevel føler seg urettmessig rammet,
oppfordres til å ta kontakt med redaktøren.
Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager
mot pressen.

Forsidefoto: Kari Kløvstad

Layout: Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk: Ålgård Offset AS

Opplag: 9164 ifølge Fagpressens
opplagskontroll. Godkjent per 2. halvår 2021
og 1. halvår 2022.

ISSN 1504-1905

Jeg er stolt yrkesfagmamma

Denne høsten begynte sønnen min på yrkesfag. Nå er også jeg stolt yrkesfagmamma. 16-åringen har byttet ut ungdomsskolen med teknikk og industrielle fag. Han har fått verneutstyr, og er i gang med å dreie og sveise. Jeg får bilder av små gjenstander han har laget på verkstedet, tilsendt på mobilen. Han kommer hjem i arbeidsbukse, og jeg kan plutselig se ham for meg som fagarbeider i en ganske nær fremtid.

Han skryter av lærerne, skryter av klassen, savner ikke den allmennfagtinge ungdomsskolen og er stolt av eget utdanningsvalg. Det er jeg også. Jeg ser at han får brukt evnene sine på en helt annen måte enn på ungdomsskolen. Og jeg blir glad når læreren spør ham om han er flink i engelsk, når han sier han tenker på flyfag neste år. Yrkesfag er også teori, og det tenker jeg at 16-åringen min allerede har forstått. Og skal han bli god, både i det teoretiske og det praktiske, så tenker jeg at han må ha gode og trygge lærere.

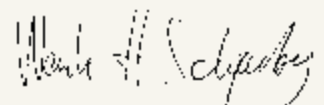
Ikke bare skal de gi ham og de andre elevene en innføring i hele fagområdet i eget programfag på vg1. De skal også støtte og hjelpe elevene til å ta riktige valg foran vg2, lære dem om praktisk arbeid på verkstedet og teori i eget fagområde, finne praksisplasser som passer den enkelte, og støtte hver enkelt fram til enten en læreplass eller en avslutning av skolegangen på skolen. Og det midt i ungdomstiden. En tid vi vet kan være krevende.

Yrkesfaglærerne gjør et arbeid jeg tenker de fleste av oss foreldre gjerne tar av seg hatten for. Det er ingen tvil om at yrkesfaglæreren har mulighet til å spille en viktig rolle i elevens liv, og skal de spille denne rollen godt, er det viktig at lærerne er godt rustet gjennom egen utdanning til å ta den plassen rollen krever.

I dette Yrke har vi møtt tre kommende yrkesfaglærere, og vi har møtt noen av dem som underviser dem. Vi håper at artiklene gir innspill om læring, refleksjoner rundt egen yrkesrolle og stolthet over eget yrkesvalg.

Det heter at uten fagarbeidere stopper Norge. Da kan vi like godt si: Uten yrkesfaglærere stanser landet.

PS: Eleven har godkjent lederen. D.s.

75 år og fortsatt aktiv i fagopplæringen

ALTA At han er 75 år gammel stanser ikke Oliver Utsi fra å delta aktivt i fagopplæringen i hjemfylket Finnmark.

Nylig ble han tildelt yrkesopplæringsnemndas hederspris for fag- og yrkesopplæring i 2022 i Finnmark, melder nettstedet iFinnmark.

Oliver Alta sitter i nemnda for elektrikerfaget i Alta.

– Han har vært fast medlem av prøvenemnda siden 1990-tallet. Det er utrolig bra, sa rektor på Alta videregående skole, Inger B. Pedersen, da hun ga Utsi prisen og blomster for innsatsen.

– Han har vært en svært viktig bidragsyter til at så mange kandidater har avlagt fagprøve. I en alder av 75 år er han fortsatt aktiv, jobber daglig som elektriker og er aktiv i prøvenemnda. Han har fortsatt et enormt engasjement for faget og for prøve kandidater. Han har bidratt sterkt til at faget holder en høy faglig standard og sikkerhet, sa Persen.

Utsi fikk også klem og blomster av Alta-ordfører Monica Nielsen.

Da kvitterte 75-åringen med en personlig historie til ordføreren.

– Jeg håpet det var du som skulle dele ut. Jeg begynte med faren din på yrkes skolen her på 60-tallet, sa en tydelig rørt Oliver Utsi.

Regjeringen vil skjerpe kravet til bruk av lærlinger

OSLO Private må i større grad bruke lærlinger dersom de skal vinne offentlige oppdrag.

Hvert år er det rundt 6000 som ikke får læreplass. For å nå målet om flere fagarbeidere vil regjeringen skjerpe kravene i den såkalte lærlingklausulen.

Denne krever at private bedrifter må ha lærling på plass for å få offentlige oppdrag.

Men nå vil regjeringen at prosjektene heretter skal ha minst 10 prosent lærlinger, og minst én lærling skal alltid inngå i arbeidsstokken som er satt av til å løse oppgaven for det offentlige.

Dagens minstekrav er at én lærling deltar i prosjektet. Imidlertid viser en rapport fra Oslo Economics at dette kravet noen ganger omgås ved at lærlinger gjenbrukes i ulike kontrakter som private vinner, og får være lite til stede på arbeidsplassen.

Med de nye reglene vil vi tydeliggjøre at kravet til bruk av lærling ikke kan løses ved at en lærling kun er innom en kort tid i oppdraget, sier kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap).

Forslaget er nå ute på høring.

«Riv hele dritten»: Bygg nasjonalt senter

BERGEN Fagforeningstoppen tok hardt i, da kunnskapsminister Tonje Brenna rett før sommeren besøkte Bergen maritime skole, skriver Bergensavisen BA.

– Riv hele dritten! Bygg ny yrkesskole, fagskole og et nasjonalt senter for yrkesfag her, sa Richard Storevik.

Han er leder i Fellesforbundets avdeling fem, den største i hele forbundet.

– Siden 2019 har jeg bedt om at det bygges flere plasser på teknisk-industrielle linjer i regionen vår, sier han.

Tonje Brenna svarte med at hun forsto behovet for flere plasser.

– Jeg skjønner at det er dobbelt så mange søkere som det er plasser her. Både lærere og elever her er topp engasjerte, sier hun.

Og behovet for fagarbeidere er stort, frem til 2035 vil det være behov for 90 000 flere fagarbeidere, ifølge NHOs kompetansebarometer.

Yrkesfag blir stadig mer populært, og i Vestland er det nå 60 prosent av elevene som søkte seg inn på yrkesfag.

Regjeringen har flere ganger sagt at de vil satse på yrkesfag, og blant annet gått inn for at det opprettes et nasjonalt senter for yrkesfag. Dette vil fagforeningstoppen Storevik gjerne ha til Bergen.

– Vi er det største eksportfylket i landet. Her er det fagskole, høgskole og universitet. Et nasjonalt senter vil kunne dra veksler på alt dette. Derfor bør det nasjonale senteret ligge her, sier han.

Omsorg for eldre på ny fagskole

OSLO Fagskolen Diakonova åpnet denne høsten i Oslo.

Dette er en fagskole som tilbyr helserettede studier. Denne høsten tilbys faget aktiv helse for eldre. På sin nettside skriver fagskolen at dette er et toårig nettbasert studium, med fire emner som hver gir 15 studiepoeng.

«Etter endt utdanning skal du kunne bidra med å legge til rette for at eldre personer, uavhengig av sykdom og/eller lidelse, skal kunne opprettholde et meningsfullt hverdagsliv ut fra sine forutsetninger og ønsker», skriver skolen på nettsiden.

Fagskolen Diakonova er en privat ideell fagskole i helsesektoren som er lokalisert både i Oslo og i Bergen. Den eies av Stiftelsen Diakonhjemmet, Haraldsplass Diagonale Stiftelse, Stiftelsen Diakonova og Ferd AS gjennom Fagskolen Diakonova Holding AS.

Hensikten med faget aktiv helse for eldre er å gi spesialisert kunnskap til helsearbeidere som arbeider med eldreomsorg.

Fagskolen Diakonova ledes av rektor Gry Ulvedalen.

Åtte av ti er i jobb ett år etter utdanning

OSLO Nye tall viser at åtte av ti er i arbeid ett år etter at de er ferdige med fagutdanningen sin.

Det er Utdanningsdirektoratet som har laget oversikten, som viser at 81 prosent arbeider ett år etter at de er ferdige fagarbeidere, 12,4 prosent er i fortsatt utdanning, mens 6,7 prosent verken jobber eller tar utdanning.

Bygg- og anleggsteknikk kommer best ut med en sysselsettingsgrad på 88,8 prosent ett år etter endt utdanning.

Tilsvarende er det bare 74,6 prosent av alle som er ferdige på design og håndverk, som er i jobb ett år etter.

Ser vi på dem som verken er i jobb eller utdanning, kommer også design og håndverk dårligst ut, 11,6 prosent av de tidligere elevene tilhører denne gruppen.

I andre enden av skalaen skårer helse- og oppvekstfag best, bare 4,7 prosent av de tidligere elevene har verken jobb eller skoleplass.

Fylkene med den høyeste andelen nyutdannede i jobb er Innlandet og Trøndelag, hvor tallet er 85 prosent i begge fylkene. I bunnen er Møre og Romsdal med 78 prosent.

Troms-leder bekymret over fraværet i norsk skole

TROMSØ En god skole må ha lærere som har tid og rom til å undervise, sier Thomas Nordgård til Nordlys.

Nordgård er leder for Utdanningsforbundet i Troms og Finnmark. Og han sier han er bekymret over utviklingen han har sett de siste årene.

– Jeg skulle ønske jeg kunne gi et tydelig svar på økningen i fraværet. Men svaret er nok sammensatt. Det går på forhold hos den enkelte elev, i det enkelte

hjem, og i læringsmiljøet på skolen. Jeg skulle ønske det ble forsket mer på dette, sier Nordgård.

Hans opplevelse er at fraværet har økt. Det viser også en undersøkelse som sosiallærere ved Tromsøs ungdomsskoler har gjort. Det er en risiko for at fraværsvanene tas med inn i videregående skole.

– Vi kan ikke ha det slik vi har det i dag. Vi må sørge for at skolen er en plass der alle elever ønsker å møte opp, sier fylkeslederen.

Han mener faglært arbeidskraft i skolen, er viktig.

– Det vi ser, er at bruken av ufaglærte har økt de siste årene, og her i nord er situasjonen verst. Det å gi god undervisning, avdekke faglige utfordringer, jobbe for et godt klassemiljø, sikre godt samarbeid med foresatte, og utvikle et godt læringsmiljø krever kompetanse. Vi får ikke folk med lærerutdanning til å være lærere. Og desto mer bekymrende er da søkertallene til lærerutdanninga, sier Thomas Nordgård.

Har måttet bygge nye garderobes Flere jenter velger «guttefag»

RJUKAN Ikke bare er det økt søkning til yrkesfag. Det er også stadig flere jenter som velger tradisjonelle «guttefag», forteller Rjukan-rektor Kjersti Lindvedt.

I forbindelse med at yrkesfagene på Rjukan feiret 100 år den 15. september, ble rektor intervjuet av Rjukan Arbeiderblad.

I intervjuet skryter hun av yrkesfagene.

– De siste årene har yrkesfag virkelig blitt et satsingsområde både nasjonalt og lokalt. Vi ser også veldig mange flere jenter som søker seg til det som før var veldig guttedominerte linjer som TEK (teknologi – og industrifag) og bygg og

anlegg for eksempel, sier hun.

På Rjukan er pågangen av jenter nå blitt så stor at de har måttet utvide garderobekapasiteten.

– Vi har måttet bygge flere garderobes, til alle jentene som har søkt seg til yrkesfag. Det er jo bare positivt, sier hun.

Store forventninger til Sandra Borch som ny statsråd

OSLO Sandra Borch (Sp) hadde ikke sittet mange timene i sin nye stol som forsknings- og høyere utdanningsminister da flere organisasjoner kom med et felles utspill om at de forventet mye av henne som ny statsråd for fagskolene.

«Satsingen på fagskolene kan ikke settes på vent», het det i oppfordringen fra Handel og Kontor Norge (HK), Forbundet for Ledelse og Teknikk (FLT) og Organisasjon for Norske Fagskolestudenter (ONF).

– Det er ikke lenger slik at du jobber 40 år i samme bedrift med samme arbeidsoppgaver. Digitalisering og det grønne skiftet gjør at endringene kommer fortere, og behovet for kompetanseheving øker kraftig. Det stiller krav til trepartssamarbeidet. Arbeidsgiver må gi tid, staten må bidra med finansiering, og vi arbeidstakere må stille med innsats, sier Lena Reitan, andre nestleder i HK, i en pressemelding.

Thea Tuset, som leder fagskolestudentene, sier at studentene må ha en studiefinansiering tilsvarende 2G for å dekke sine faste utgifter, og vil gistudentene muligheten til å bruke den tiden det tar å studere.

– Vi har høye forventninger til at en ny minister tar konkrete og målrettede grep for fagskolene, sier Henning Skau, første nestleder i FLT.

Hva har disse tre felles?

OSLO En tidligere snekker og barne- og ungdomsfagarbeider, en billakkerer og en servitør. Hva har disse felles?

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

Jo, de skal alle bli yrkesfaglærere.

Alle har de egne fag- og svennebrev på plass. Og alle liker de å omgås ungdom. Ønsket om å bidra og å sette sitt preg på norsk yrkesopplæring, har de til felles. Samt visjonen om å forberede ungdommene på det virkelige arbeidslivet.

Som Kristin Kinn (53) sier det i denne artikkelserien i Yrke:

«Når jeg blir lærer i helse- og oppvekstfag, må jeg lære mine fremtidige elever at de skal jobbe med mennesker og være gode forbilder.»

Eller som Marthe Høili Andresen (34) formulerer det:

MESTRING «Det er bra å bygge på mestring, men dette er også en balanse. Ikke alt er gøy, så elevene må også belage seg på å gjøre det som er kjedelig.»

Morten Gorseth-Jerven (41) legger vekt på at han blir inspirert.

«Det er inspirerende å jobbe med hyggelig og flink ungdom. Som lærer »

Kristin, Morten og Marthe skal alle bli yrkesfaglærere.
Foto: Kari Kløvstad.

kan du leke med faget, og ingen dager er like.»

I forbindelse med arbeidet med å se på norske yrkesfaglærere, har vi også besøkt Oslo Met, et av universitetene som utdanner denne faggruppen.

VOKSNE De beskriver at det er voksne studenter de har å gjøre med, snittaldere er 36 år og studentene har allerede en lang yrkeskarriere bak seg.

Kommende yrkesfaglærere kan enten ta en 3-årig bachelor, eller en 1-årig praktisk-pedagogisk utdanning (PPU-Y)

HER KAN DU TA BACHELOR:

Nord universitet har bachelor i følgende programfag: bygg- og anleggsteknikk, helse- og oppvekstfag, informasjonsteknologi og medieproduksjon, naturbruk, restaurant- og matfag, salg, service og reiseliv og teknologi- og industrifag.

Oslo Met tilbyr bachelor i programfagene: bygg- og anleggsteknikk, helse- og oppvekstfag, restaurant- og matfag, håndverk, design og produktutvikling, elektro og datateknologi, teknologi- og industrifag, informasjonsteknologi og medieproduksjon og frisør, blomster, interiør og eksponeringsdesign.

Oslo Met tilbyr bachelor som tas nettbasert i programfagene: bygg- og anleggsteknikk, elektro og datateknologi og teknologi- og industrifag.

NTNU har bachelor i programfagene bygg- og anleggsteknikk, helse- og oppvekstfag, restaurant- og matfag, elektro og datateknologi og teknologi- og industrifag.

HER KAN DU TA 1-ÅRIG PPU-Y

Universitet i Agder
Høgskolen i Volda
Nord universitet
Universitetet i Tromsø
NTNU
Høgskulen på Vestlandet
Høgskolen i Østfold
Oslo Met

Tar steget fra fagarbeider til yrkesfaglærer på OsloMet

Tre hovedgrunner til at mange skifter yrke

KJELLER Søkerne står i kø for å bli lærer i helse- og oppvekstfag, mens det er færre fra bygg- og anleggsteknikk eller andre tekniske fag som lar seg friste. Der tjener mange for godt til å skifte yrke.

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

Skal du studere ved OsloMet for å bli yrkesfaglærer, kreves det at du har fag- eller svennebrev. Dette må ligge i bunnen, og du kan søke på bakgrunn av realkompetanse, og da er det ikke noe krav om å ha studiekompetanse. Hovedtilbudet er å ta et samlingsbasert studium over tre år, som avsluttes med en bacheloroppgave.

– Når du studerer i tre år, gir det deg mulighet til å fordøye stoffet, og du har tid til å reflektere over det du lærer, sier Halvor Spetalen, som er dosent ved Institutt for yrkesfaglærerutdanning ved OsloMet.

Det er tre hovedgrunner til at fagarbeidere velger å utdanne seg til lærere, forteller Spetalen.

En del får en skade som gjør det vanskelig å fortsette i jobben, og de må se seg om etter en ny karriere. Selv om du har et vondt kne eller skulder, kan det være fullt mulig å undervise.

Kategori to liker å jobbe med ungdom, og har gjerne hatt ansvaret for lærlingene ute på arbeidsplassen. Da er ikke spranget så langt over til å bli lærer.

INSTITUTT FOR YRKESFAGLÆRERUTDANNING OSLOMET

- Instituttet har det ledende fagmiljøet for yrkesfagpedagogisk arbeid i Norge.
- Det er bred satsing på forskning og tett samarbeid med skoler og næringslivet.
- ca. 1650 studenter
- 75 ansatte
- 38 studietilbud

Halvor Spetalen er dosent ved Institutt for yrkesfaglærerutdanning ved OsloMet, mens Anne Elin Færestrand er seniorrådgiver ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier og har sin arbeidsplass ved Institutt for yrkesfaglærerutdanning.

I gruppe tre finner vi de som er stolte av faget sitt og gjerne vil bringe det videre til neste generasjon. Det er nok her vi har sett den største forandringen. For den spissede fagkompetansen er kanskje ikke så viktig som de tror, i arbeidet som yrkesfaglærer. Her er vi mer opptatt av å trene dem i å legge til rette for elevenes læring og vekke yrkesinteressen. Det kan være en lang prosess å slippe litt taket i faget sitt og hjelpe eleven å velge yrke, sier Halvor Spetalen. Selv gikk han allmennfag på videregående, før han fortsatte i Forsvaret. Der var det noen som foreslo at han kunne bli hotellsjef, og det virket fristende.

– Det var ledig plass på mat- og restaurantfag på Sogn videregående skole, og det passet helt perfekt. Veien gikk så videre til Norsk hotellhøgskole.

– *Ble du hotellsjef?*

– Nei, men mellomleder og hovmester, sier Halvor Spetalen, som fortsatte videre til yrkesfaglærer og nå er dosent ved OsloMet.

FAGBREV I VOKSEN ALDER Ved bordet sitter også Anne Elin Færestrand, som er seniorrådgiver ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier og har sin arbeidsplass ved Institutt for yrkesfaglærerutdanning, der hun begynte i 2011. Som grunnutdanning har hun studiespesialisering med økonomiske fag og lang praksis fra Rådet for fagopplæring i arbeidslivet, Kunnskapsdepartementet og Høgskolen i Akershus.

– Yrkesfag og yrkesopplæring har vært en rød tråd, og nå tenkte jeg det var på tide å formalisere yrkesfaget mitt. Jeg er derfor i gang med å ta fagbrev i kontor- og administrasjonsfaget, sier Anne Elin Færestrand.

TRENGER FLERE Det er stort behov for lærere i yrkesfag, og mange fagarbeidere kommer inn i skolen rett fra arbeidsplassen. Da har de tre år på seg til å starte på yrkesfaglærerutdanningen.

– Snittalderen på studentene våre er 36 år. De har en lang karriere bak seg og har gått noen runder med seg selv før de tok valget. Dette betyr at de er dedikerte og har vært ute en vinternatt før, sier Halvor Spetalen.

Studentene kommer fra store deler av landet. De møtes til samlinger på Kjeller, nord for Oslo, og selv om det er et fulltidsstudium, er alle mer eller mindre i jobb gjennom studietiden.

Søkningen varierer. På helse- og oppvekstfag er det venteliste, og samtidig er det også behov for mange lærere rundt om på skolene. Behovet er stort også innen de tekniske fagene, men her er det ikke like enkelt å rekruttere.

– Tar vi for eksempel elektro og bygg- og anleggsteknikk, der tjener de så godt at de risikerer å gå ned i lønn hvis de blir yrkesfaglærere, sier Spetalen. ❖

Morten Gorseth-Jerven (41)

Billakkerer blir yrkesfaglærer

BÆRUM/ÅS Det er to hovedgrunner til at Morten Gorseth-Jerven utdanner seg til lærer.

Han er veldig innteressert i billakkererfaget, og han liker å jobbe med ungdom.

Nå får han jobbe med begge deler.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Det er litt hektisk i verkstedet på Rud videregående skole i Bærum. Lakkboksen krangler. Bilen som står der, skulle snart vært ferdig, men det er umulig å få opp temperaturen der inne. Marion Sjøberg Davidsen (17) er jenta som skal gjøre jobben.

– Hva skjer hvis det er for varmt eller kaldt der du skal lakkere? spør Morten Gorseth-Jerven.

– Temperaturen må ligge på rundt 20 grader, ellers skjer det noe feil med kjemikaliene, svarer den ivrige eleven. Nå må hun fortsette med å pusse på bildeler som skal gjøres klare til videre behandling.

Morten Gorseth-Jerven er kontaktlærer for vg2 bilskade,

Morten Gorseth-Jerven mener det er en stor fordel ved å skifte yrke. Han får både utføre faget sitt og jobbe med ungdom.

lakk og karosseri, og samtidig studerer han på OsloMet for å få utdanningen som yrkesfaglærer i teknologi- og industrifag (TIF) på plass.

GLAD I BILER Yrkesvalget til Morten Gorseth-Jerven var ikke helt tilfeldig. Han har alltid vært glad i biler, kjørte gokart aktivt fra han var 12 til han var 20 og skrudde mye.

– Jeg lakkerte også sykkelen min før jeg begynte på ungdomsskolen, og syntes praktiske oppgaver var gøy, forteller mannen, som vokste opp i Drøbak.

Etter et år på grunnkurs mekanisk på Vestby videregående skole og videre til kjøretøy på Ås videregående skole, gikk Morten ut i lære som biloppretter. Men så kom det en henvendelse fra et annet verksted om han ikke heller ville bli billakkerer, så han slo til og fikk fagbrevet i 2004.

Etter hvert ballet det på seg. Morten etablerte eget firma som billakkerer. Fra 2009 jobbet han også som brannmann, og fra 2017 fikk han mulighet til å prøve ut læreryrket ved å være lærer i lakking på Ås videregående skole en og en halv dag i uka.

Det var mellom travle brannvakter i 2019 at telefonen ringte fra Rud videregående med spørsmål om han ville bli kontaktlærer der. Da kom også kravet om at han måtte begynne på yrkesfaglærerstudiet innen tre år.

– Det er inspirerende å jobbe med hyggelig og flink ungdom. Som lærer kan du leke med faget, og ingen dager er like.

Yrkesstoltheten er viktig for Ås-mannen.

– Jeg har lang erfaring i faget og vil gjerne dele det jeg kan med andre. For selv om det skjer mye i bilfaget med ny teknologi, kommer ikke folk til å slutte å bulke, sier Morten. Han setter pris på fagfornyelsen der det legges vekt på at elevene skal lære seg å lære.

Morten Gorseth-Jerven trives på Rud videregående skole i Bærum, og Marion Sjøberg Davidsen er veldig fornøyd med læreren.

Men så var det denne lakkboksen som fortsatt er like kald. Råd kommer over telefon, og læreren må se hva han kan få til.

DEN BESTE LÆREREN Marion Sjøberg Davidsen (17) pusser på en skjerm mens hun tålmodig venter. Den unge jenta likte seg ikke så godt på ungdomsskolen, og etter første året på videregående hadde hun lyst til å slutte.

– Det var Morten som fikk meg til å fortsette. Han er den beste læreren jeg han har hatt. Han ser meg, vet hva jeg er god til, og han er morsom, sier Marion.

Marion har alltid likt å tegne. Morten så dette, og det gikk opp for ungjenta at hun kunne bli motivlakkierer. Læreren puffet også litt på for å få henne inn i lakkboksen. Der trives hun så godt at hun nå gjør sitt beste for å lære opp de andre elevene.

– Jo mer jeg finner ut, dess mer vil jeg lære. Morten har satt i gang læremetoder som gjør at jeg vil finne ut av det. Det gjelder å finne sin lille gnist, og nå er den blitt til en stor flamme. Det ser du også på motivene mine, sier Marion og viser en bildel der ilden danser.

Det beste av alt er at 17-åringen har fått læreplass akkurat der hun ønsker seg. Marion er i yrkespraksis hos Toyota Lier, og der får hun også fortsette.

– Morten hadde forberedt meg på hva som ventet ute på en arbeidsplass, og jeg gleder meg til læretiden. Og så tror jeg han ble like stolt og glad som meg, sier Marion, som er den eneste jenta i klassen.

DAGENE FULLE Teknologi- og industrifag rommer mye. Det er mulig å ta over 80 fagbrev, så elevene på vg1 har mange veier videre. Samtidig er ikke forutsetningene like gode som for en del år siden.

– Det er færre i dag som vokser opp med å kunne fikse ting. Før var barna med og byttet til vinterdekk på bilen eller reparerte sykkel selv. Nå får vi enten noen til å gjøre det eller kjøper nytt, sier Morten, som er far til fem sønner, som er fra tre til elleve år. Fire av dem går på barneskolen og er med på ulike aktiviteter om kvelden.

– *Blir det gokart på dem også?*

– Nei, motorsport har vi ikke råd til foreløpig, men jeg prøver å få dem til å skru, sier Morten Gorseth-Jerven

Ved siden av jobb, studier og familieliv har han flere bilprosjekter. Det er gamle italienere som står og hviler, blant annet en Fiat 500 fra 1970. Lidenskapen er Fiat 500, og han har flere i små og store deler. Men dette haster ikke. Siste studieåret venter bacheloroppgraden. ❖

Kristin Kinn (53)

Var ufør, nå vil hun undervise

OSLO Kristin Kinn tok først ett fagbrev og så et til. Men kroppen kranglet så mye at hun bestemte seg for å se etter mye muligheter til å bruke kunnskapen sin. Nå skal kvinnen, som i ung alder ikke likte seg så godt på skolen, bli lærer.

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

Senga rundt Kristin Kinn er fylt med lærebøker, og på fanget ligger PC-en trygt plassert. Sønnene har flyttet ut, og nå er det ene gutterommet blitt mammas studieplass. Her jobber Kinn med bacheloroppgaven sin. Hun må ta hensyn til at alle dager ikke er like gode, men hun har funnet gode løsninger for å håndtere dette.

Drivkraften er å kunne gjøre en forskjell, enten det er for barn eller unge.

– Hadde jeg ikke hatt troen på at jeg kan ha en betydning for noen, så hadde jeg ikke studert for å få en lærerjobb, men vært uføretrygdet, sier Kinn.

Når hun møter igjen den første eleven hun var assistent for på videregående, blir det ikke bare et hei og et smil.

– Det kan fort bli en hyggelig middag også.

EN TØFF START Kinn likte praktiske fag i oppveksten, men var ikke så glad i skolen.

– På ungdomsskolen ble det slitsomt at det gjaldt å være best, og du skulle lære noe hele tiden. Derfor ble jeg rebelen i klassen. Men siste året skjerpet jeg meg for å få karakterer til å komme inn der jeg ville.

Kinn ville bli enten billakkerer eller bilelektriker, og begynte derfor på «maskin og mekk», som det kaltes på den tiden.

– Jeg gjorde det bra i skolefagene, men var eneste jente, og ble ikke akseptert av guttene. Det gikk så langt at jeg ble sykmeldt på grunn av mobbing.

Løsningen ble å skifte retning, og Kinn valgte snekkerutdanningen på Ås videregående skole.

– Der var det noen jenter i klassen, lærerne var trygge, og guttemiljøet var også annerledes. Det var der jeg møtte eksmannen min, som er pappaen til guttene våre på 23 og 26 år, forteller hun.

Hun fullførte utdanningen og tok svennebrev i snekkerfaget. Men kroppen spilte ikke på lag. Fortsettelsen ble derfor tre år med handel- og kontorlag på Otto Treider handelsskole, og hun jobbet innen inkasso til barna kom.

– Det var svært vanskelig å få barnehageplass, så jeg startet en liten familiebarnehage der vi bodde nær skogen, med pedagogisk veileder fra kommunen, forteller Kinn.

Senere jobbet hun på kontorsiden i snekkerverkstedet til familien og videre

Mye av studiearbeidet til Kristin Kinn er gjort i senga på gutterommet som sønnen har vokst ut av.

som assistent ved Vestby videregående skole.

NYTT FAGBREV OG NYE MULIGHETER

– Jeg trivdes så godt med å jobbe i skolen at jeg startet på NKIs nettstudier i barne- og ungdomsarbeiderfaget, og tok eksamen og fagprøve som privatist. Det førte til at jeg fikk et fagbrev i tillegg til det svennebrevet jeg alt hadde.

I perioder har kroppen sviktet totalt, og Kinn har vært virkelig syk, noe som førte til at hun ble ufør.

– Men jeg hadde yrkeserfaring, og jeg kunne ikke sitte hjemme uvirksom, derfor søkte jeg meg inn på studiet for å bli lærer i helse- og oppvekstfag. Tre år er snart fullført, jeg jobber med bacheloroppgaven og har søkt meg videre til masterprogram, sier Kinn, som er fornøyd med hva hun har fått til.

– *Hvordan ser du på det å skulle bli lærer?*

– Det blir spennende og interessant å være med og forme elevene. Men jeg blir også betenkt når jeg leser om vold i skolen. Noen må gjøre noe med dette, og jeg tror kanskje det er tid for å endre skolesystemet til et litt strengere regime. Elever kan ikke oppføre seg så dårlig de vil, uten at det får konsekvenser. Når jeg blir lærer i helse- og oppvekstfag, må jeg lære mine fremtidige elever at de skal jobbe med mennesker og være gode forbilder.

Kinn er opptatt av å kunne formidle gleden ved å kunne gjøre en forskjell. At du kan være den ene som kan hjelper ei jente eller en gutt i positiv retning.

– Jeg har møtt igjen elever jeg har vært assistent for, som har klart seg fint, og det har hatt en betydning for meg også. Vi må bygge på at det alltid er noe godt i hvert enkelt menneske, sier Kristin Kinn. ❖

Marthe Høili Andresen (34)

Vil gi ungdom fagglede

VESTBY Under en hyggelig jentekveld hjemme i stua våknet tanken om at Marthe Høili Andresen kunne bli yrkesfaglærer. Mye hadde skjedd siden hun var en lovende lærling på Statholdergaarden, men kanskje var det på tide å puste liv i gløden for faget.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Vi møter Andresen hjemme i den samme stua der lærerplanene tok form. Hun er inne i siste året av utdanningen på OsloMet, samtidig som hun jobber i en engasjementsstilling på Vestby videregående skole. Hvis noen hadde fortalt 14 år gamle Marthe hva som ventet henne i yrkeslivet, ville hun trodd at noen tullet. For den beskjedne jenta hadde ingen anelse om hva hun skulle bli. Da to venninner fra Ås ungdomsskole søkte hotell- og næringsmiddel-fag, fulgte hun etter, og fant ut at det hun likte best, var å ta vare på gjestene.

– Jeg søkte derfor servitørlinjen på

vg2. Der kunne jeg planlegge, organisere og dekke på, og jeg trivdes med å snakke med folk, forteller Andresen. Ambisjonene var ikke så store, men hun jobbet hardt de årene, bygget opp selvtilliten og fikk greie karakterer. Tanken var å kanskje ta påbygg til studiekompetanse.

TIL STATHOLDERGAARDEN I løpet av skoleåret var Andresen utplassert på Statholdergaarden, som drives av tidligere verdensmester i kokkekunst Bent Stiansen, og har en stjerne i Michelin-guiden. Her fikk hun tilbud om lære-plass.

– Jeg var så usikker, men læreren min sa jeg hadde fått verdens beste lære-plass og ga meg en dult i ryggen. Dette er jeg glad for i dag, sier Andresen, som ikke legger skjul på at den første tiden var tøff.

– Jeg kjente presset, selv om jeg ble tatt godt imot. Det var mye å sette seg inn i, og jeg trengte mer kunnskap om mat, vin og gjestebehandling. I tillegg jobbet jeg kvelder og lørdager og kunne ikke være med på fester i vennegjengen. Til jul sa jeg til mamma og pappa at jeg trodde jeg ville slutte, men de overtalte meg til å prøve litt til.

Det var Andresen glad for i ettertid. Hun ble flinkere, og fikk gode tilbakemeldinger og venner i bransjen. Det hadde løst, og hun begynte å trives. Som andreårslærling startet Andresen å konkurrere. Tomannslaget vant Oslo-cup, og ble nummer to i NM. Fagbrevet kom på plass, og hun fikk fast stilling.

NYE MULIGHETER Nye muligheter åpnet seg. Andresen ble invitert med en tidligere kollega over til Hotel Bristol, og som 20-åring ble hun daglig leder av Hambros Café. På Bristol hadde hun også ansvaret for lærlingene.

Andresen tok regnskapsutdanning, fikk andre oppgaver på Bristol og fortsatte opp til assisterende resepsjonssjef. Derfra gikk veien videre til resepsjonssjef på Thon-hotellet i Ski.

– Jeg trivdes kjempegodt i lederrollen.

Det serveres fireretters lunsj i skolekroa, der det er mulig å bestille bord. Øyvind Røsvik serverer Marthe Høili Andresen.

Marthe Høili Andresen gleder seg over å være ansatt i fast jobb etter å ha fullført faglærerutdanningen på OsloMet.

Andresen hadde etter hvert stiftet familie og bosatt seg i Vestby sammen med kokkemannen hun traff på Statholdergaarden. Dette førte til at hun ble salgskoordinator på Son Spa for å ha en jobb nærmere hjemme, og hun kan ikke få fullrost arbeidsmiljøet.

– Vi var seks jenter som jobbet veldig godt sammen.

LÆREREN VÅKNET Andresen vet akkurat når hun begynte å tenke på å bli yrkesfaglærer.

– Vi hadde jentekveld her hjemme i sofaen og var fire som har holdt kontakt fra tiden på Bristol. En av dem skulle begynne på faglærerstudiet i salg, service og reiseliv. Dette var en vårveld i 2019, og hun fortalte at du måtte ha fagbrev og arbeidserfaring, men ikke studiekompetanse, sier Andresen, som begynte å tenke fort.

Fristen for å søke hadde gått ut, tre års studier kjentes lenge, hva med økonomi, logistikk, mann og barn? Betenkningene og spørsmålene var mange.

– Alt ville være bortkastet, hvis jeg gjorde et feilvalg.

Andresen ringte sin tidligere lærer på Vestby videregående, Lene Riisnæs, som nå var blitt avdelingsleder, og ba om å få komme på besøk.

– Jeg fikk en «potetstilling» på skolen som kantinemedarbeider og assistent, for å kjenne på skolehverdagen, og jobbet et år før jeg startet på studiene.

Dette betød at hun også fikk koronapandemien midt i det hele.

TILBAKE TIL RØTTENE Restaurant- og matfagarbeideren våknet, og Andresen

må nå forklare hvorfor arbeidsoppgaver skal gjøres på den og den måten. Hun skal sette seg inn i kompetansemål og læreplaner og følger nå en klasse på restaurant- og matfag i en 100 prosent prosjektstilling. Mens studiene er samlingsbaserte.

Andresen har vært utplassert på sin gamle ungdomsskole i Ås og hatt pedagogisk praksis på Etterstad videregående skole i Oslo.

– Som yrkesfaglærer får jeg ansvar for den faglige og personlige utviklingen til elevene, og jeg skal lære dem å organisere, strukturere og kommunisere for å få et godt samarbeid. Og ikke minst tempo er viktig i disse yrkene.

Arbeidet med bacheloroppgaven går mot slutten. Den dreier seg om sensorikk og faguttrykkene som brukes i bransjen.

– Jeg har dysleksi og har mislikt å skrive, men den eneste måten å komme videre på er å øve. Men det går ikke så fort, sier Andresen, som jobber i tospann med en annen student.

KAN PÅVIRKE Neste gang vi møter Marthe Høili Andresen, er hun i full sving på Vestby videregående skole. Elevene på restaurant- og matfag over »

– Du trapper ikke ned og blir lærer

Marthe Høili Andresen var elev i det aller første kullet som Line Riisnæs hadde. Nå har de to møttes igjen. Den ene som snart ferdigutdannet lærer, den andre som avdelingsleder på restaurant- og matfag på Vestby videregående skole. Skolen har opparbeidet seg et veldig godt rykte, og velrenommerte restauranter i Oslo vil gjerne sikre seg de beste elevene.

– Da Marthe fikk tilbud om læreplass på Statholdergaarden, husker jeg at jeg sto hjemme og laget middag da

hun ringte og var veldig i tvil. Jeg tvang henne til å svare ja, sier Line Riisnæs. Hun har selv vært restaurantsjef og driftet store kantiner før hun startet på faglærerutdanningen i 2002.

Avdelingslederen beskriver den unge eleven Marthe som dyktig og ambisiøs.

– Men selv var hun redd for at hun ikke var flink nok. Hun hadde det tøft første halvåret i lære, men jeg sa hun ikke måtte stoppe opp hver gang hun tvilte på seg selv. Du kan si jeg styrte

med kjærlig jernhånd, sier Riisnæs, som ikke helt så læreren i eleven sin den gangen. Nå er det noe helt annet.

– Hvem eigner seg som yrkesfaglærer?

– Du må i alle fall ikke tenke at du skal trappe ned ved å bli lærer. Da har du valgt feil! Du må ha bredden innen faget, og ikke ha behov for å stenge døra og drive med ditt. Gode lærere deler og lærer av hverandre faglig, sier Line Riisnæs. Hun er også opptatt av at de ansatte skal ha mulighet for videreutdanning. ♦

til terminprøven, og i bakeriet lukter det av rykende ferskt bakverk. Gyllen-brune hamburgerbrød får selskap av et sukkerbrød av det høye, luftige slaget.

– Som student og lærer må jeg hele tiden følge med og være oppdatert. Helsedirektoratet kommer nå med nye kostråd, og de vil legge stor vekt på bærekraft. På Vestby videregående skole ønsker vi å påvirke elevene til å ta gode, reflekterte råvarevalg, og dra nytte av det vi finner i naturen i nærområdet, til matlaging og borddekorasjoner.

Andresen har erfart at som lærer i dag må du lære deg å lytte mer, og få elevene til å tenke, i stedet for å forklare alt med en gang.

– Det er bra å bygge på mestring, men dette er også en balanse. Ikke alt er gøy, så elevene må også belage seg på å gjøre det som er kjedelig.

Hjemme har Andresen to små barn, men i skolesammenheng må hun ta seg av ungdom i en vokseperiode, der det skjer mye.

– Vi er heldige på en skole, for vi er ikke alene. Og i restaurant- og matbransjen jobber du ekstremt i team. Dette betyr også at vi hever fagkompetansen og spiller hverandre gode, sier Marthe Høili Andresen, som har fått beskjed om at hun er ansatt i fast jobb på Vestby videregående skole. ♦

En del av kakene elevene har bakt, legges ut for salg. Marthe Høili Andresen gir råd om emballasje og drøfter pris med de som har bakt.

Jobber sammen på bacheloroppgaven

– Vi utfyller hverandre

KJELLER Kristin Kinn nærmer seg slutten av bacheloroppgaven. Her jobber hun i gruppe med Hanna Lundgren og Mariann Aga, og spørsmålet de har stilt seg er: «Hva kan gjøre det mer attraktivt å bli helsefagarbeider?»

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

Det er samlingsuke for Kristin Kinn og de andre studentene som utdanner seg til lærere i helse- og omsorgsfag. Da møtes også gruppen på tre, som skriver bacheloroppgave sammen.

Dette er ingen homogen trio.

Hanna Lundgren (25) fra Bjørkelangen er klassens yngste. Hun har fagbrev i helsefagarbeiderfaget og fagskoleutdanning i demens og alderspsykiatri, og har jobbet i hjemmetjenesten og på sykehjemmet.

– Planen min var å bli sykepleier, men så likte jeg så godt å ha ansvaret for elevene som var i praksis på sykehjemmet. Derfor begynte jeg å ta vikartimer på Bjørkelangen videregående skole, og da var det gjort. Det måtte bli lærer, sier Hanna Lundgren, som har fortsatt å jobbe på skolen i hjemkommunen.

Ved siden av sitter Mariann Aga (48), som har fagbrev i barne- og ungdomsarbeiderfaget og jobber på Bryne videregående skole. Hun har også jobbet en del år i barnehage.

– Det var en miljøarbeider på skolen som tipset meg om å søke OsloMet, sier Mariann Aga, som er mor til to voksne barn. Hun er en av dem som alltid har elsket å gå på skolen, ikke

minst på grunn av det sosiale. Derfor liker hun også godt å arbeide i gruppe.

– *Hvordan fant dere fram til hverandre?*

– I fjerde semester hadde vi mat og helse, og da ble vi satt sammen i ei gruppe som arbeidet på kjøkkenet. Vi ble godt kjent og trygge på hverandre og fant ut at vi ville fortsette samarbeidet.

PRAKSISOPPLEVELSENE ER AVGJØRENDE Bacheloroppgaven til de tre heter: «Hva kan gjøre det mer attraktivt å bli helsefagarbeider?» Tall viser at det er mange som ikke fortsetter i lære og tar fagbrev, selv om det er stort behov for denne arbeidskraften.

Svarene de er kommet fram til, bygger både på egne funn og forskning, og et av dem har stor betydning. Praksisopplevelsene elevene har i skoletiden, spiller en stor rolle. Er de dårlige, oppleves det som demotiverende, og elevene er redde for at de vil oppleve det samme i læretiden. Mange velger derfor å ta påbygg eller fortsette i en annen retning. Andre negative faktorer som spiller inn, er mange deltidsstillinger og lav lønn.

Lundgren har selv tatt seg av elever

Mariann Aga (til venstre), Kristin Kinn og Hanna Lundgren trives med å skrive bacheloroppgave sammen.

ute i praksis, og hun mener skolene må informere arbeidsplassene bedre om hva som forventes, for i dag er praksisen veldig forskjellig.

– Det bør lages et eget veiledningsprogram for dem som skal ta seg av elevene ute på arbeidsplassene, tilføyer Mariann Aga.

UTFYLLER HVERANDRE De tre har ulik bakgrunn, og dette ser de på som en fordel.

– Vi utfyller hverandre, og samtidig har vi likt pedagogisk grunnsyn. Lære-

ren skal være pådriveren, og undervisningen skal være variert og praksisnær, for elevene må øve på den jobben de skal gjøre, mener de tre.

– Hanna er den av oss som har gått på skolen i refleksjonstida, så hun må rydde plass i hjernen når vi andre står fast, sier Aga med et smil. Det var mer faktaorientert da hun gikk på skolen.

Trioen har vært gjennom mye reflektering, drøfting og avstemning om hva som skal med i oppgaven. Dette skjer både når de møtes fem uker i halvåret og over Zoom og Facetime.

– Og så har vi Else Marie Johansen som veileder. Hun er verdens beste.

VIDERE PÅ MASTER Både Lundgren og Kinn er fast bestemt. De skal videre på masterstudiet på OsloMet etter at bacheloroppgaven er godkjent.

– Da kan vi fordype oss enda mer, få høyere lønn og flere muligheter.

Aga hadde tenkt å stoppe etter tre år som student. Så får vi se, for de andre vil gjerne ha henne med videre. ❖

I Sverige forlater hver tredje yrkesfaglærer skolen

GÖTEBORG Hver tredje utdannede yrkesfaglærer i Sverige slutter i jobben i skolen. Og det er ikke lønnsvilkårene som er utslagsgivende.

TEKST WENCHE SCHJØNBERG

Undersøkelsen er gjort av det svenske lærerforbundet Sveriges Lärare på bakgrunn av statistikk fra det svenske statistiske sentralbyrået, Statistikmyndigheten SCB.

Den viser at rundt 35 000 av de som er utdannet som yrkesfaglærere, ikke arbeider med undervisning, skriver svenske Yrkesläraren. Blant samtlige svenske lærere er det omtrent 20 prosent som nå ikke jobber som lærere. I gruppen utdannede yrkesfaglærere er det tilsvarende tallet 30 prosent.

IKKE PENGENE Lønnsvilkår blir ofte pekt på som en årsak til at lærere velger andre bransjer. Men denne gangen forklares ikke lærerflukten med dårlig lønn.

– Noen har sluttet fordi utdanningsprogrammet er lagt ned. Men den aller største årsaken til at de slutter, er at lærerjobben har blitt for full av stress, sier Peter Olsson. Han er hovedverne-

ombud for lærerne i Göteborg, og sitter også i ledelsen for Sveriges Lärare.

Olsson sier til det svenske lærerbladet at dette er noe han kjenner seg godt igjen i. Han har selv vært lærer på elektro siden 1980-tallet, og har opplevd en forandring.

– I begynnelsen hadde jeg tid til å undervise elevene hele tiden. Etter det har det blitt flere elever per lærer, og antallet grupper som hver lærer må undervise, har blitt større. Oppå det kommer mer administrasjon, sier han.

SAMVITTIGHET Arbeidet med å skaffe elevene praksisplasser beskrives også som krevende for lærerne.

– Så klart så fungerer det på noen

Peter Olsson.

Foto: Sveriges Lärare

skoler, men altfor ofte så mangler skolene struktur til å skaffe praksisplasser. Lærerne sliter med å skaffe plasser i siste liten, og lærerne får ofte ikke tid til å besøke elevene på arbeidsplassen, sier han.

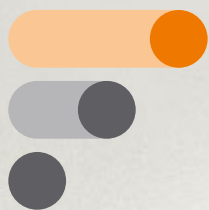
Olsson sier at han pleier å kalle dette for samvittighetsstress.

– Man får dårlig samvittighet av ikke å rekke å hjelpe andre.

Lærerne som er intervjuet i undersøkelsen, peker ikke først og fremst på lønnsvilkårene.

– Det gjør de veldig sjelden. Startlønnen for yrkesfaglærere er som regel bra i dag, sier Olsson, som viser til at en lærer som for eksempel blir elektriker i stedet for lærer, risikerer å gå ned i lønn.

– Men vedkommende vil få et betydelig roligere og mer forutsigbart arbeidsmiljø som elektriker, sier han, sammenlignet med hva han mener yrkesfaglærerne har. ❖

Fagskolen
Innlandet

*Innlandets
mest komplette
studietilbud finner
du på Gjøvik!*

Vår oppgave er å utdanne menneskene arbeidslivet trenger!

Fagskolen Innlandet tilbyr høyere yrkesrettede utdanninger innenfor en rekke fagfelt. Riktig undervisningskompetanse er en forutsetning!

- Bygg, anlegg, KEM, FDV og VA
- Datateknikk
- Elektro
- Helsefag
- Informasjonsmodellering (BIM)
- Landbruksfag
- Ledelsesfag
- Logistikk
- Teknologifag

Scann koden
med mobilen og
les mer på nett!

Kommende steinhugger

Stolt over å ta et fag «ingen» andre tar

OSLO Haakon Juland (26) prøvde seg på litt av hvert på videregående før han landet på steinhuggerfaget. Fascinasjonen for stein har alltid vært der. Etter flere år i lære hos Jølstad Gravstein i Oslo tar han fagbrevet til neste år.

TEKST OG BILDER **TERJE HANSTEEN**

Haakon Juland tilhører en sjelden rase. Kanskje til og med en utdøende rase. Han kjenner i alle fall ingen andre som har tatt det samme valget som han selv. Et rett og slett ganske så uvanlig valg blant unge i dag, erkjenner han.

– Jeg er redd for at kunnskapen står i fare for å dø ut. Mange har hørt om anleggsgartnerfaget, for også de jobber mye med stein. Men steinfaget? Nei, det er det lite kunnskap om. Kanskje blir det et verneverdig fag? Selv føler jeg at det er en ære å ta dette faget, og veldig kult hvis jeg kan videreformidle faget til andre unge. Og så føler man en viss stolthet når man kan lage gode produkter av stein, sier Juland.

SELVLÆRING Hos Jølstad Gravstein står gravsteinene tett i tett. Her har Haakon gått i lære i fem år, og han er en av åtte ansatte.

Det blir mye svinn underveis når man lager gravstein.

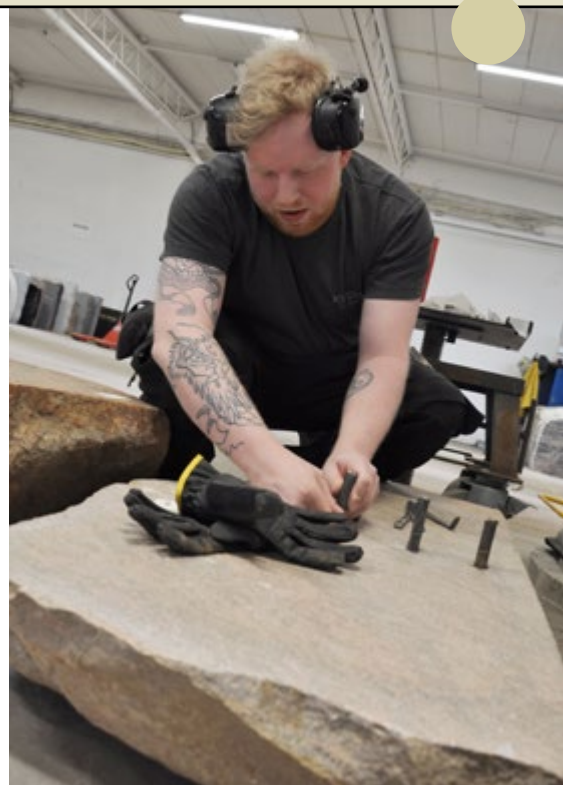
Enn så lenge er han steinarbeider. Ting er blitt satt på vent på grunn av koronaen, men med fagbrevet på plass i løpet av neste år kan han titulere seg som steinhugger. De fleste som jobber her, har ikke noe fagbrev å vise til, med unntak av læremesteren hans, Jens Åge Kilen.

– For meg handler det veldig mye om selvlæring. Det blir mye googling og lesing av fagstoff på nettet, for eksempel om hvordan Vigelandsparken ble skapt. Jeg har kun én teoribok, «Steinfagboka», sier Juland.

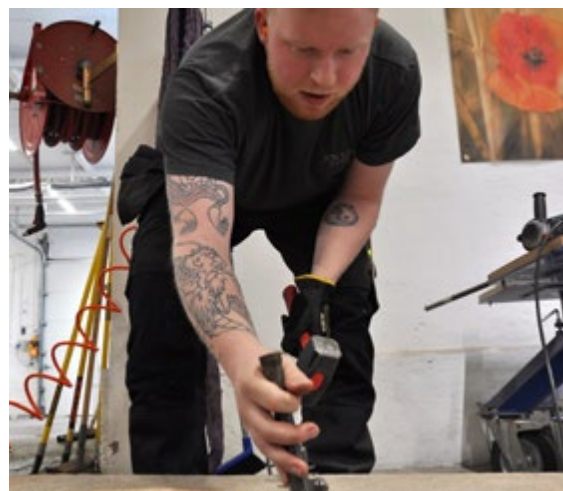
Snart skal han ha teorieksamen. Hva som kommer på den prøven, som er en dagseksamen, vet han ikke.

– Når frosten forsvinner, blir det rimelig hektisk her hos oss, og da blir det en utfordring å skulle balansere jobb og skole, forteller han.

Nylig var han ei uke hos Strandberg

– Dette er et yrke som jeg absolutt vil anbefale til andre unge, sier Haakon Juland som snart tar fagbrevet som steinhugger.

Stein i Larvik, hvor han var med i steinbruddet. Der lærte han hele prosessen fra blokk til ferdig produkt, og ulike foredlingsmetoder.

– *Hvordan ser du på jobbmulighetene som steinhugger?*

– Det er mange muligheter. Man

kan jobbe som skytebas i brudd, som anleggsgartner og på verksteder.

FAGBREV PÅ JOBB Haakon Juland er ikke lærling i vanlig forstand, selv om han på jobben går under navnet lær-ling. Else Breines, veileder i avdeling

for fagopplæring hos Utdanningsetaten i Oslo kommune, oppklarer det hele.

– Haakon er verken lærling eller praksiskandidat, men fagbrev på jobb-kandidat, sier hun.

Ordningen er for voksne arbeidstakere som ønsker å gjennomføre »

Læremester Jens Åge Kilen legger siste hånd på verket. Hans hovedoppgave som læremester for Haakon Juland er å lære ham design av gravsteiner. – Det var enklere tidligere, da hadde vi bare fem–seks satstyper å forholde oss til. I dag er det snakk om millioner, sier læremesteren, som ikke tror det byr på noe problem å skaffe seg jobb som steinhugger.

opplæring fram til fagbrev i bedriften de er ansatt i.

– I løpet av opplæringstiden skal han ha opplæring etter en intern plan som bedriften har laget på bakgrunn av hans tidligere kompetanse i faget og hva bedriften mener han bør lære mer av, før han kan meldes opp til fagprøven, sier Breines.

– Den interne planen er i samsvar med læreplanen for faget og beskriver arbeidsoppgavene i bedriften og er godkjent av oss. Det er også bedriften som har foreslått lengden på opplæringstiden, forklarer hun.

Jølstad Gravstein AS er godkjent som selvstendig lærebedrift innenfor fagbrev på jobb-ordningen i steinfaget og har tegnet fagbrev på jobb-kontrakt med Juland, som skal ta fagprøven i oktober 2024. Før bedriften kan melde ham opp til fagprøven, må han først bestå en teorieksamen som praksiskandidat i steinfaget STI3103.

JOBB OG HOBBY Det var ikke gitt at Juland, som opprinnelig er fra Lillestrøm, skulle bli steinhugger. I hele fem år gikk han på videregående skole i Kongsvinger.

Først på IKT, deretter på design og håndverk, så studiespesialisering med

idrett, etterpå elektro og til slutt vanlig studiespesialisering. Men ingenting fungerte.

Faren jobbet ved Jølstad Gravstein, og så havnet også Juland her. Men helt tilfeldig var det ikke, for han innrømmer at han lenge har hatt en stor fascinasjon for stein.

Mye takket være en god geologilærer på videregående. Juland må medgi at stein etter hvert har blitt både jobb og hobby.

– Tenk at stein utvikler seg over mange millioner av år. Akkurat det blåser meg av banen, smiler han og utdyper.

– Noen av steinene vi jobber med, har vært nær kjernen i jorda og har også vært på havets bunn. Da blir det til en metamorf bergart på grunn av høyt trykk og temperaturforskjellene.

– Har du noen favorittstein?

– Granitt er nok den kuleste fordi den er så holdbar. Hos oss handler det jo også bare om granitt og gneis. Sandstein er også spennende, den ligner på kleber.

– Hva er utfordringene du har som steinarbeider?

– Det blir mye prøving og feiling, og det er veldig lett å gjøre feil. Og så er det et veldig fysisk yrke. Man

blir lett svett og sliten, og det er lett å bomme med hammeren og meiselen. I dag bruker vi maske for å unngå å få steinlunge som tidligere steinhuggere kunne få. Det blir mye kvartsstøv, og det kan være farlig å puste inn.

KUNSTDRØM – Du jobber jo med gravsteiner, og det er spesielt. Føler du at du kommer tett på døden?

– Etter å ha jobbet her i fem år er man ikke lenger så nær døden. Jeg kunne imidlertid ikke ha tenkt meg å jobbe som byråkonsulent og jobbe med døde mennesker. Det er klart at man blir påvirket når det er en barnestein som skal lages, eller en stein til en person på min egen alder. Men samtidig er det fint å hjelpe folk i sorg. Noen ganger snakker jeg med kundene og involverer dem i prosessen, for jeg vil at alle skal være fornøyde.

Juland tror han blir værende lenge hos Jølstad Gravstein, som han beskriver som en veldig bra arbeidsplass. I tillegg har han en drøm om å bli billedhugger ved siden av. Han er fascinert av billedhuggerkunsten og trekker fram Nidarosdomen som det beste eksemplet på hva dyktige steinhuggere har klart å skape. ❖

Hver tiende ungdom er utenfor skoleløpet

OSLO Videregående opplæring er en lovfestet rett til alle ungdommer. Men ikke alle benytter seg av denne rettigheten.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

Ifølge ferske tall fra Utdanningsdirektoratet er det til enhver tid 11,5 prosent av ungdommer i Norge i aldersgruppen 16 til 25 år som verken holder på med videregående opplæring eller har bestått videregående opplæring. Altså er de utenfor skolesystemet. Ikke går de på videregående skole, og ikke har de sluttet der fordi de har bestått en utdanning.

JOBBER Men omtrent halvparten av disse ungdommene er i arbeid. Så at de er skoledroppere, betyr ikke nødvendigvis at de er inaktive.

Statistikken viser at andelen som er utenfor skoleløpet, øker dess eldre ungdommene blir. Samtidig øker også andelen av de samme ungdommene som i stedet er i jobb.

Blant 16-åringene er det 2,4 prosent som verken går på skole eller er i jobb. Samtidig er det 0,3 prosent av norske 16-åringer som jobber i stedet for å gå på skole.

I den motsatte enden av skalaen, blant 25-åringene, er det 6,7 prosent som verken går på skole, har fullført skole eller er i jobb. Ser vi på andelen

av ungdommer på 25 som er utenfor utdanningssystemet, er det 8,7 prosent som jobber.

FLEST I NORD Og det er i Nord-Norge vi finner flest som er utenfor skoleløpet. 14 prosent blant ungdommene i Troms og Finnmark er med i denne gruppen, mens det bare er 10 prosent av ungdommene i Oslo og Rogaland som verken tar utdanning eller har bestått et løp.

Sammenlignet med 2021 er det en nedgang på 0,3 prosentpoeng i gruppen skoledroppere. ❖

ANNONSE

TRENGER DIN SKOLE KOMPETANSEHEVING?

I Fagmedlem får du tilgang til fagstoff om lese- og skrivevansker, matematikkvansker og språkvansker. Innholdet er praksisnært og relevant for dagene dine i klasserommet.

Når din skole blir fagmedlem, får alle lærerne egen brukertilgang. Det betyr enkel tilgang til kompetanseheving for alle lærerne – ikke bare spesialpedagogisk koordinator eller noen få utvalgte!

I Fagmedlem får du blant annet tilgang til:

- Nytt webinar hver måned.
- Tilgang til alle webinarer i opptak.
- Direktestrømming av konferanser.
- Mange nyttige fagartikler.
- Alle lærere får personlig bruker.

BLI FAGMEDLEM

Les mer på dysleksinorge.no

Dosenten og hovmesteren

KJELLER Det er mange likhetstrekk mellom å være hovmester og lærer, mener Halvor Spetalen. Dosenten ved OsloMet har bred erfaring og klare meninger, men det hender også at han bretter opp ermene og seiler sin egen sjø.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Selv om Halvor Spetalen har jobbet på nattklubb, og det klinger bra å presentere han som dosenten og hovmesteren, er det lite som minner om karen som snubler rundt på skjermen lille julaften. Mange som har utdannet seg til lærer i yrkesfag på OsloMet, har møtt den vennlige, engasjerte og kunnskapsrike mannen i løper av de 22 årene han har vært ansatt der. I tillegg er han kjent for forskning, artikler og diskusjoner innen fagfeltet.

Skal vi løse opp litt og snakke om fritidsaktiviteter, er det fristende å kalle han Skipper'n, men la oss ta en ting om gangen.

MED RUNDT FOR Å BLI SYK Halvor Spetalen bodde sine første seks år i Nordfold i Steigen kommune. Faren var lege, og guttungen ble tatt med rundt på sykebesøk for raskt å bli smittet av barnesykdommene. Det var en trygg oppvekst blant fiskebønder, der alle kjente alle.

– *Hva skulle du bli som liten?*

– Jeg hadde ingen planer. Det hadde jeg heller ikke da jeg gikk ut av gymnaset. Det ble 2,5 år i forsvar, og så fikk jeg spørsmålet om ikke hotellbransjen kunne vært noe, sier Halvor Spetalen, som tente på forslaget.

For å komme inn på hotellhøgskolen måtte han ha fagbrev, og to uker senere var han i gang med utdanningen til kokk og servitør på Sogn yrkesskole. Samtidig jobbet han

på Hotel Savoy, før ferden gikk videre til to år på Hotellhøgskolen i Stavanger.

– En av de første jobbene mine var å lede nattklubben på Solborg hotell i Mandal. Der var jeg ferdig klokken fem om morgenen, adrenalinet fosset i kroppen, det pep i ørene, og alt du hadde på deg, måtte legges til vask, for dette var på den tiden folk røykte inne.

SNUSTE PÅ LÆRERYRKET Hotellmannen begynte å se for seg muligheten for å bli lærer og tok praktisk-pedagogisk utdanning (PPU) ved det som da het Statens yrkespedagogiske høgskole.

– Det var en stor overgang å bli lærer på Vefsn videregående skole i Mosjøen, der jeg for det meste underviste i servitørfaget. Det må være lov å si at det er betydelig større trøkk ute på en nattklubb, sier Spetalen, som valgte å fortsette på utdanningen, tok tredje året på hotellhøgskolen, og ble hovmester på Voksenåsen Hotell i Oslo.

– Jeg savnet bransjen og stemningen. Som hovmester er du leder om kvelden og i helgene, når sjefene er hjemme, og jeg likte ansvaret.

– *Hva kjennetegner en god hovmester?*

– Du må kunne organisere arbeidet, være i forkant og få alt til å flyte, uansett hva som skjer. Mye av dette kommer med erfaring, og jeg likte at servitørene tok sitt ansvar. To

YRKE-profilen:

HVEM: Halvor Spetalen

ALDER: 59 år

BOR: på Grefsen i Oslo

STILLING: dosent ved Institutt for yrkesfaglærerutdanning ved OsloMet

UTDANNING: fagbrev som servitør, Norsk hotellhøgskole og hovedfag i pedagogikk

HOBBY: en liten båt og sjømannstatoveringer, og liker å reise

LESER: fag og krim- og spionromaner, nå sist en bok av Tom Egeland

SER: Dagsnytt 18 og strimer serier i samme sjanger som bøkene

LYTTER TIL: ingen ting, vil helst ha det stille

BRENNER FOR: at de faglærte skal bli brukt bedre og få arbeidsoppgaver de er kvalifiserte til; er medlem av Høyre og støtter opp om partiet

ting er aller viktigst: Gjestene må få maten når den er varm, og sørge for at de ikke må vente på regningen.

BEGGE MÅ BRUKE BLIKKET En dyktig servitør er god til å bruke blikket for å fange opp de små signalene fra gjestene. Dosenten mener at lærerne trenger den samme egenskapen i klasserommet. De må følge med på elevene, se hvem som er med, og også vite når det er behov for pause.

Halvor Spetalen var hovmester i fem år, og i løpet av denne tiden startet han på hovedfag i pedagogikk ved Universitetet i Oslo (UiO).

– Jeg så på effekten av lederutviklingskurs, som det var

så mange av på slutten av 90-tallet. Bedriftene brukte mye penger på dette, men det viste seg at kursene hadde liten innvirkning på organisasjonen, og det skjedde liten endring i praksis, sier Spetalen. Dette er en grunnleggende problemstilling han er opptatt av.

– Elever og studenter må selvsagt ha teori, men kunnskapen må også vises i handling.

Til daglig bruker Spetalen nær halvparten av arbeidstiden sin på forskning. Den resterende går til undervisning og veiledning av studenter som arbeider med bachelor- eller masteroppgave.

YRKESFAG ER FOR ALLE Yrkesfag er inne i en positiv stim.

– Alle politikere og folk innen næringslivet omtaler det som kjempeverdifullt. Vår yrkesopplæring beundres også i utlandet, men det er et komplisert område. De regionale forskjellene er store, og ser vi for eksempel på teknologi- og industrifag (TIF), så er søkningen stor på Vestlandet, mens det er vanskelig å få nok søkere andre steder, sier Spetalen. Han er opptatt av at det er ikke så enkelt lenger å få arbeidskraft fra utlandet, og det kan bety en ny vår for yrkesopplæringen her hjemme.

En holdning vil han gjerne bli kvitt. Når yrkesfag skal presenteres, gjøres det ofte via elever som forteller at de var skoletrøtte og fikk dårlige karakterer.

– Skal fagene bli verdsatt, må vi snakke godt om dem, og få fram at de også er for unge med gode karakterer fra ungdomsskolen.

Dosenten framhever at du må være en bedre lærer for å løfte ei klasse der elevene kom inn med 2,1 i snitt opp til 3, og sørge for at de får læreplass, enn for å holde femmer-eleven på fem.

– Vi skal også glede oss over at noen har ferdigheter til å bake gode rundstykker, mens andre kan prøve seg på wienerbrød. Hver enkelt får bygge på sine ferdigheter. Og

Halvor Spetalen har arbeidsplassen sin hos OsloMet på Kjeller, der studentene som skal bli yrkesfaglærere, holder til.

som lærer er det din jobb å være leder for klassen, og du har ansvaret for at elevene lærer. Jeg blir skikkelig flau hvis jeg får høre at studentene våre ikke gjør en god jobb. Etter tre år på OsloMet skal de være bedre yrkesfaglærere enn om de kom rett fra gata.

Dosenten liker dårlig at de faglærte har de samme arbeidsoppgavene som de ufaglærte mange steder.

– Dette er noe vi må snakke mer om, for det skal ha en betydning å være faglært. Lederne bør kunne støtte seg mer på dem og sørge for at de får kvalifiserte arbeidsoppgaver, fastslår Halvor Spetalen.

SKIP OHOI Det er varmt i rommet, og Spetalen bretter opp de rutete skjorteermene. På den høyre armen kommer det fram et klassisk fyrtårn, på den venstre et anker og et kompass.

– Jeg har en lidenskap for sjømannstatoveringer, så det er blitt en del.

– Har du båt?

– Ja, en liten en, som ligger ved Sjølyst. Så det blir noen turer om sommeren.

– Hva bruker du fritiden til ellers?

– Jeg er glad i å gå på restaurant. Det har jeg i kroppen, så der bruker meg mye penger.

– Hvordan er eks-hovmesteren som gjest?

– Jeg vet hva jeg kan si fra om. Men kan bli litt oppgitt over dårlig håndverk, der ledelsen ikke har trent opp de ansatte. Ellers liker jeg å reise, gjerne sammen med datteren min til en storby, og blir der gjerne 14 dager eller mer, for å bli litt skikkelig kjent.

– Har du en favorittby?

– Porto i Portugal. Der var jeg i over en måned. ❖

ANNONSE

Se ledige stillinger:

Ledige stillinger innen
barnehage, skole,
høyere utdanning og
annen undervisning.
På ett sted.

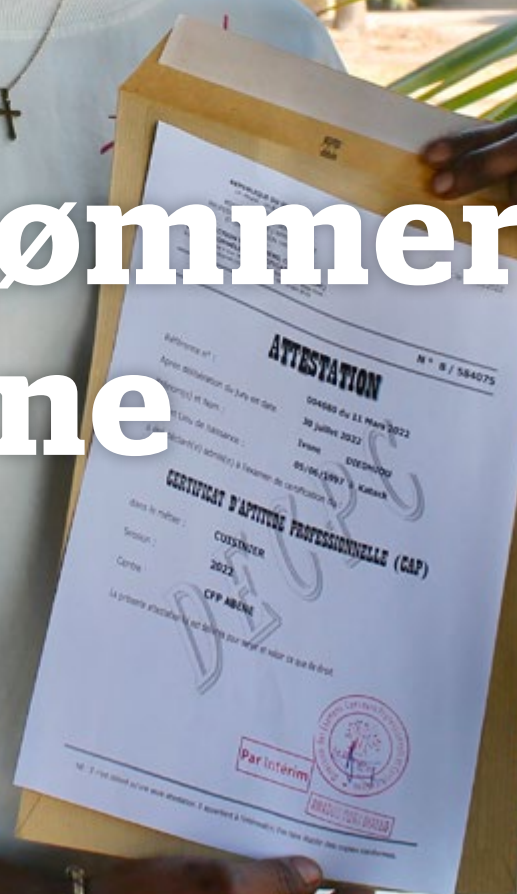
Tidligere
lærerjobb.no
er nå en del av
Utdanningsnytt

UTDANNINGSNYTT
STILLINGER

Annonsekontakt:
Astrid Olsen i HS Media
E-post: utdanning@hsmedia.no
Telefon: 478 29 023

Topp karakterer. Ivone med diplom
utenfor skolen. Foto: Hilde Huus-Hansen

Nye drømmer for Ivone

Tok fagutdanning og drømmer om å åpne bakeri

CASAMENCE Det ble ikke universitetet i regionhovedstaden. Det ble yrkesskolen i nabolandsbyen. Nå er Ivones drøm å åpne et bakeri som lager selskapskaker. Bursdagsfeiring er nemlig det nye, store i Senegal.

TEKST OG BILDER **HILDE HUUS-HANSEN**

Ivone Deidhou (25) tar meg med til skolen hun nettopp gikk ut av med strålende karakterer. Hun skal hente diplommet sitt og er oppspilt og glad, og hilser strålende på lærere og medstudenter. Vi skal møte rektor, eller direktøren, som er tittelen hans.

Vi er i landsbyen Abéné i Casamance, sør i Senegal. Et land med et rotfestet demokrati, selv om det kan være både uregelmessigheter og bråk foran presidentvalg. Det er valg i 2024, og kampen om velgernes gunst har begynt for lengst. Løgner, skittkasting og voldelige protester preger nedtellingen. En ung og uredd kandidat, Ousmane Sonko, har fått vind i seilene. Dagens president, Macky Sall, har blitt anklaget for å lide av herskesyken, men kan ikke stille til valg en gang til ettersom han straks fullfører sin andre presidentperiode.

FALLER FRA Senegal har obligatorisk skole og et godt skolesystem. Men fattigdommen er stor, så i praksis faller mange ut av skolen svært tidlig. De

Denne kaken er en av de mange fine kakene Ivone har baket.

må kanskje hjelpe til hjemme, har ikke transport eller greier ikke skolepengene.

Senegal har en ung befolkning og høy ledighet.

– Det er veldig vanskelig å få jobb når man ikke har noen kompetanse, sier rektor Gaspar Correa. Litt lettere

er det med en fagutdanning i lomma.

– *Men får elevene jobb etter yrkesskolen i Abéné?*

Det er ingen garantier. Her går lærlingtiden i en bedrift parallelt med undervisningen. Hvis bedriften er fornøyd, har man sikret seg arbeid når eksamen er over, og lykkelig er den som oppnår det.

Men i dette området er de fleste bedrifter små, og de færreste har råd til å ansette mange.

– Derfor utfordrer vi elevene til å starte sin egen virksomhet, business er en del av undervisningen, forteller Correa.

Å få jobb er ikke lettere for folk som kommer fra universitetet. – Snarere tvert imot, for det er ikke mange jobber her i distriktet som krever universitetsutdannelse. Man må ha en utdanning som det er behov for, mener direktøren.

STREIKER En jobb er heller ingen garanti for regelmessig lønn. Lærerstreikene i Senegal er mange og lange.

Mariama Sarr (30) er et forbilde for Ivone. Den blå, nymalte fasaden på restauranten hennes lyser opp i gata.

Barnebursdagene er kommet til Senegal med Facebook og turister, og Ivone ser for seg at dette kan bli en levevei for henne. Foto: Katrine Osgjerd Garnæs

– Problemet er penger, både til lønninger og materiell til undervisningen. I november i fjor fikk ikke lærerne lønn, og da ble det streik, sier Correa.

Centre de Formation professionnelle d'Abéné har 387 elever og 8 programfag: husholdning, hagebruk, skredder, frisør, mekaniker, jordbruk, dyrehold og elektrikerlinja, også solar-elektrikere. Elektriker er mest populært. Dette er fag som området har bruk for, for å utvikle seg.

EN NY DRØM Ivone har fått diplommet som bekrefter at hun er utdannet i restaurantfag. Hun er stolt, men drømmen var jo universitetet, som den er for mange andre unge i Senegal.

For tre år siden stakk hun fingeren i jorda. For i mellomtiden hadde lille Fabiana sett dagens lys. Ivone ble også alenemor, og det gjorde noe med innstillingen hennes.

– Hvordan kan jeg studere når jeg har en liten datter å forsørge? Jeg kjen-

Direktør Gaspar Correa ved yrkesskolen i Abéné i Sør-Senegal får ofte søknader fra studenter som tar yrkesfag når de ikke får jobb etter universitetet.

ner dessuten mange som ikke får jobb etterpå. Så nå vil jeg åpne et bakeri hvor du kan bestille flotte kaker til selskaper og bursdager. Men først må jeg få jobb og spare penger.

Yrkes utsendte er et stort spørsmålstegn. Selskaper med flotte kjøpekaker er ikke det vi forbinder med livet her. Men Ivone forteller at det nå er blitt vanlig å feire fødselsdager, særlig barnas. Senere er vi med i et stort og flott selskap for en liten jente, preget av den nye tradisjonen som er kommet gjennom Facebook og internett, en tradisjon som helt sikkert vil medføre et stort økonomisk stress for mange foreldre som ønsker å måle seg mot den vellykkede verdenen som speiles som et forbilde på nettet.

Takket være en eldre søster som har en jobb innen turisme, klarte Ivone å skrape sammen nok til de tre årene på skolen.

Nå må hun finne startkapital til bakeriet sitt.

LYKKES Ivone vil at vi skal besøke en som har lykket. Mariama Sarr gikk ut av skolen i 2020, samme linje som Ivone. Hun har åpnet en spesielt flott restaurant i denne turistlandsbyen. Fasaden »

DETTE KOSTER IVONES UTDANNING

- skolepenger 3 år: ca. 1020 kr
- bøker, utstyr: ca. 1800 kr
- skoleuniform: 540 kr

Månedslønn i Senegal 2023

- minstelønn = 89 € / 1045 kr
- gjennomsnittslønn 311 € / 3654 kr
- skolelærer: 377 € / 4442 kr

KILDER: FN, CIA FACTBOOK, SNL, VERDENSBANKEN

Ivone, som en gang drømte om å studere, satser i stedet på å starte butikk. Venninnen Mariama Sarr er et forbilde. Hun har nettopp åpnet en fantastisk flott restaurant. Riktignok med god hjelp, men hun er sikker på at Ivone kan lykkes med et bakeri som selger selskapskaker.

lyser nymalt og himmelblått over nesten et kvartal. Hvordan klarte hun det?

– Jeg hadde en jobb, laget kaker og solgte juice og startet forsiktig, sier Mariama, men hun innrømmer at hun har hatt god hjelp. En utlending som tok seg av henne i oppveksten hjalp henne videre fordi han så at hun hadde ambisjoner.

De fleste er ikke så heldige. Mange av migrantbåtene til Europa har senegalesere om bord. Det er folk som har gitt opp å finne arbeid. – For mange folk, for få bedrifter, oppsummerer lærerne på denne yrkesskolen.

MÅ TJENE PENGER Yrkesskolen i industribyen Ziguinchor med 525 studenter utdanner mekanikere, bilmekanikere og bygningsarbeidere, og har også IT, ledelse og regnskap på menyen. Skolen tar oppdrag for bedrifter, og to lærere har verksted på skoleområdet, der elevene jobber.

– Det er viktig at de tjener litt penger. Studentene er mellom 16 og 40 år, så mange har familieforpliktelser, og frafallet er høyt, sier direktør Pierre Ignace Ehemba, som legger til at de fleste får jobb etter skolen.

Han vet godt at mange drømmer om en akademisk utdannelse.

– Vi ser at mange søker seg hit til oss etter universitetet når de ikke får jobb. De forstår at de må forholde seg til virkeligheten og de jobbene det er behov for her, sier han.

I Abéné noen mil unna er Ivone klar til å brette opp ermene. Det blir tøft.

– Men jeg er god til å arbeide, jeg kommer til å klare det, smiler hun tappert. ❖

Marietou Mane går tredjeåret på jordbrukslinja og vil satse på å dyrke appelsiner, papaya og bananer når hun er ferdig. Hun er fra Nord-Senegal, der det er tørt og dårlig jord, så hun skal prøve lykken i frodige Sør-Senegal.

Eksamen. Ikke tid til spørsmål, beklager hun. Vi så tre jenter på elektrolinja, og like mange vil bli bilmekanikere.

SENEGAL

- Republikk i Vest-Afrika. Demokrati.
- Ca. 17,7 millioner innbyggere. Over 40 prosent under 15 år (2020). 3 prosent er 65 år og eldre.
- 97,3 prosent muslimer.
- Ca. 44 prosent over 15 år kan ikke lese og skrive.
- Viktige næringer er jordbruk, fiske, salg av fiskelisenser, industri, gruvedrift og turisme.

UTDANNING I SENEGAL

- 7 år obligatorisk grunnskole (inkl. førskole). Men bare 75,4 prosent i grunnskolealder gikk på skole i 2017.
- 4 år ungdomsskole.
- 3 år videregående skole/yrkesskole.
- Senegal har fem universiteter og mange høyskoler.
- Arbeidsløsheten er høy i Sør-Senegal. I 2019 emigrerte 20 000 personer

Litt stressende å få besøk av en journalist akkurat i dag. Uten å være klar over det kom vi på besøk midt under eksamen på elektrikerlinja. Mohamed Nicola Deiakou konsentrerer seg, mens Fatou Thioune har tid til et smil.

Denne barske gjengen skal bli bilmekanikere, og det er tre jenter i klassen. Det er ikke mye avansert utstyr å se i klasserommet, men mekanikerne her er rene tryllekunstnere. Når biler fra Europa går på skraphaugen hjemme, kunne de levd et langt liv videre i Senegal.

Aminata Sonko og Gnima Sane går frisørinja. De tror nok de skal klare å tjene til livets opphold, for senegalesere flest er opptatt av utseendet og elsker å eksperimentere med nye hårfasonger.

Bente Nerheim Paulsen er hedret for sin mangeårig innsats for lærlinger.

Bente ble hedret for opplæring av lærlinger

OSLO «Årets faglige leder», slår AOF Opplæringskontor fast. De hedrer Bente Nerheim Paulsen for mangeårig innsats for lærlinger.

TEKST OG BILDER **WENCHE SCHJØNBERG**

«Blant alle våre dyktige faglige ledere ønsker vi å løfte fram en faglig leder som utmerker seg ved å påta seg ansvar langt utover det som forventes av en lærebedrift. Gjennom systematisk opplæring og tett individuell oppfølging av lærlingene har vedkommende ikke bare overført fagkunnskap, men også hatt særlig fokus på dannelsesprosessen som er så viktig for å forme den kritiske, reflekterende, fremtidige fagarbeider.»

Dette sa Ishaq Mohammad, faglig leder i AOF Opplæringskontor, da han ga prisen til Bente Nerheim Paulsen, veileder i Utdanningsforbundet.

Under en høytidelig seremoni i Oslo Militære Samfund fikk Bente Nerheim Paulsen prisen – kunstverket «Utvikling» av Sunniva W. Richardsen.

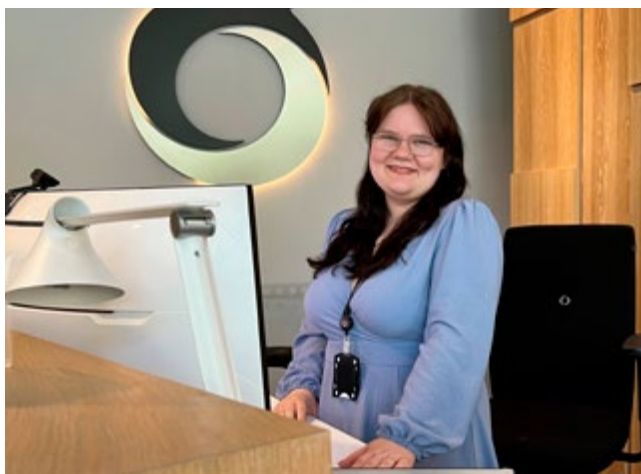
– Overraskende, og veldig moro, sier Bente til Yrke.

Hun visste at det skulle utdeles pris for beste lærling og beste faglige leder, eller veileder, som hun beskriver seg selv

som, men våget ikke tro at det var hun som fikk prisen, før Mohammad leste opp den siste delen av begrunnelsen.

«Der andre har sett problemer, har denne faglige lederen sett etter motivasjon og ønske om å lære. Lærlingene har fått opplæring og ansvar tilpasset den enkeltes forutsetninger og fått tid og rom til å utvikle seg til å nå sitt fulle potensial, noe som gjenspeiler seg i fagprøvene som er avlagt i faget. Et eksempel er at den faglige lederen har satt av tid hver uke til å løse kryssord for å utvikle språkkompetanse der hvor det har vært nødvendig. Hun har utfordret lærlingene til å bli aktive, reflekterte samfunnsborgere, og har i sin kraft vært et inkluderende eksempel ved å se, lytte og lære av lærlingene.»

KRYSSORD – Da han sa dette om kryssord, da forsto jeg det, sier Bente og smiler godt. Kryssord er noe hun har brukt i opplæringen av lærlingene gjennom mange år. Flere har hatt flerkulturell bakgrunn, og kryssordene har vært et hjelpe-

Johanne Næss Hermansen er lærling i Utdanningsforbundet nå.

middel til å finne nye norske ord og synonymer, til å få et rikere språk, rett og slett.

– Jeg har brukt kryssordet fra VG eller Utdanning, og da har vi fått en god stund, sier Bente som mener at det å ta seg av lærlinger betyr både å se lærlingenes behov for opplæring samt å se hele mennesket.

Hun kaller samarbeidet med opplæringskontoret svært viktig.

– Det er helt avgjørende, og jeg har vokst veldig på det og har lært veldig mye, sier Bente, som er selv er bibliotekar i bunn, men som nå jobber i administrasjonen i Utdanningsforbundet.

En av Bentes kjepphester i opplæringen er at lærlingen må forstå hele organisasjonen.

En lærling i kontor- og administrasjonsfaget skal kjenne hele bedriften – og de ulike avdelingene, er Bentes mål. Og lærlingen skal gjøre vanlig arbeid, ikke settes til rydding eller sjauing – men delta i den ordinære driften, så mye som mulig fra dag en.

ÅTTE PÅ TI ÅR –Jeg har holdt på med lærlinger i ti år, og det har gitt meg mye – både det å bli kjent med så mange fine unge mennesker, og så har det vært spennende å lære om forskjellige kulturer ettersom flere av lærlingene våre har hatt flerkulturell bakgrunn.

– Og alle har gjennomført og bestått fagprøven?

– Ja, alle, og fire av sju med beste resultat – meget godt, sier Bente fornøyd.

Nå er det Johanne Næss Hermansen fra Hadeland som er lærling. Hun gikk to år på salg, service og reiseliv på Hadeland videregående, hun begynte på salg og reiseliv, men byttet om til service, sikkerhet og administrasjon, derfor må hun bruke to og et halvt år på læretiden. Men hun trives som lærling, sier hun til Yrke.

UFORMELT – Det er noe helt annet å være lærling enn å gå på skole. Bente er alltid her, og hun kan spørres om alt mulig, som hun sier: Ingen spørsmål er for dumme. Hvis jeg lurar på noe, er det alltid mulig å få informasjon. Arbeidsmiljøet er også godt, sier Johanne.

– På hvilken måte?

– Det er ikke så formelt, sier 19-åringen.

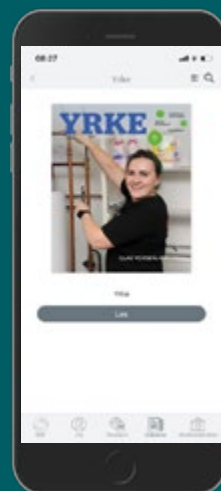
– Men det må være annerledes enn å gå på skole med bare jevnaldrende?

– Jeg tenker ikke så mye på aldersforskjellene, annet enn hvis flere snakker veldig mye om det som har skjedd for mange år siden. Det at miljøet er så uformelt, tror jeg hjelper på at eventuelle aldersforskjeller ikke blir så store, sier Johanne.

Hun setter veldig pris på å få prøve seg på oppgaver i flest mulig avdelinger. Hadelendingen har også flyttet til Oslo, og bor på 34 kvadratmeter med to venner. Håpet hennes er å få fortsette i Utdanningsforbundet når hun er ferdig med fagprøven, eller å finne en tilsvarende jobb i en tilsvarende organisasjon. ♦

ANNONSE

Les e-bladet i appen **UDF Medlem**

Du finner siste utgave av e-bladet i appen **UDF Medlem**.

Last ned fra App Store eller Google Play

Logg enkelt på med medlemsnummer eller BankID.

«Menn i helse»

gjorde at Jonas valgte nytt

SARPSBORG Han var kokk i mange år, men ble lei og ville heller bli helsefagarbeider. Snart tar han fagbrevet, takket være «Menn i helse».

TEKST OG BILDE **TERJE HANSTEEN**

For to år siden tok Jonas Frosterud El Younssi (31) et avgjørende valg. Etter å ha jobbet som kokk i mange år ville han satse på noe helt annet. Han ville bli helsefagarbeider.

I mai tar han fagbrevet etter to år som lærling. Han er superfornøyd med valget han tok for to år siden, og har aldri sett seg tilbake, sier han med overbevisning i stemmen. For tiden jobber han i hjemmetjenesten i Sarpsborg.

FLYER PÅ NAV I 2014 tok han fagbrev som kokk i hjembyen Sarpsborg og jobbet deretter flere steder både i

Norge og Sverige, før han ble lei av jobben. Det var på tide å skifte kurs. I 2021 hadde han rett og slett lyst til å prøve noe helt nytt.

– Jeg hadde min siste jobb på en restaurant på Hvaler. Jeg var lei av arbeidstiden, og så kom korona, som gjorde at ingen gjester kom. Så fikk jeg en flyer på et NAV-kurs, hvor det sto: «Er du mann nok?» Jeg ble kjent med en kar som jobbet i helsevesenet, og som hadde kjennskap til prosjektet «Menn i helse». Så sendte jeg en mail til prosjektet, ble kalt inn på intervju i januar 2021 og kom rett igjennom.

mulighetene er svært gode. Så langt har over 800 menn tatt fagbrevet via Menn i helse. 9 av 10 av de som har tatt fagbrev, har fått en relevant jobb innen helsesektoren.

«Menn i helse er en av de mest vellykkede satsingene for rekruttering av menn til omsorgssektoren», ifølge statsbudsjettet 2023.03.25

(KILDE: MENNIHELSE.NO)

OM «MENN I HELSE»

«Menn i helse» er et komprimert utdanningsløp frem til fagbrev som helsefagarbeider og er et samarbeid mellom kommune, NAV, fylkeskommune, KS og Helsedirektoratet. Deltakerne får titte-len helserekruitt og er arbeidssøkende menn i alderen 25–55+ som er registrert hos NAV. Helserekruittene veksler mellom å motta ytelser fra NAV og lønn fra kommunen. Norge har et stort behov for utdannet helsepersonell, og jobb-

– Skal man være en god helsefagarbeider, må man må ha tålmodighet og være flink til å lytte og kommunisere, mener Jonas Frosterud El Younssi, for tiden lærling i Sarpsborg kommune.

Jeg hadde en prøvetid på tre måneder ved et sykehjem, den tiden gikk som en drøm og var mer enn det jeg hadde forventet. Jeg fikk enkle arbeidsoppgaver og var med på alt, forteller Jonas om de første tre månedene.

Deretter ble det sommerjobb på et annet sykehjem i Sarpsborg, før han satte seg på skolebenken på Glemmen vgs. i Fredrikstad.

LIKER Å HJELPE Etter ti måneder delvis på skole og delvis i praksis ble det ny sommerjobb på Jonas. Da han var ferdig med sommerjobben, ble han lærling. I mai i år skal han ta fagbrevet, og fortsetter deretter som lærling fram til slut-

en sykehjem
metjeneste

ten av august. Sommeren skal han også bruke til å oppdatere egen cv og søke på jobber. Han tror ikke det kommer til å bli vanskelig å finne seg en jobb.

– *Hva har motivert deg?*

– Jeg liker å jobbe med mennesker og har alltid hatt lyst til å hjelpe andre. Jeg liker å utgjøre en forskjell for andre, og jeg er nok idealistisk.

– *Har det vært noen nedturer underveis?*

– Jeg må jo innrømme at det å sitte på skolebenken i åtte timer hver dag var litt kjedelig, for deretter å dra hjem og lese. Jeg måtte disiplinere meg selv til å like dette, og det var en periode da jeg tenkte: Er dette egentlig noe for meg?

Men vi mennene som gikk i samme klasse, vi var sytten stykker i alle aldre, snakket hverandre opp, og det var mye støtte å hente fra de andre. Jeg hadde også en veldig god veileder de tre første månedene, og det var avgjørende. Og som lærling blir jeg godt ivaretatt, sier Jonas.

REKRUTTERT KAMERATER Faktisk har han fremsnakket prosjektet så mye at to kamerater er blitt med på prosjektet.

– *Hvem egner seg som helsearbeider?*

– Man må ha mye empati, og det kan ikke læres. Man må ha tålmodighet og være flink til å lytte og kommunisere. Og man må være relasjonsskapende.

Helsevesenet blir framstilt som om man bare vasker rumper. Mitt inntrykk er at det tvert imot handler om å ta vare på dem som ikke klarer det selv, forteller Jonas.

– *Hender det at du savner kokkeyrket?*

– Om jeg savner kokkeyrket? Det spørsmålet har jeg fått mange ganger, smiler Jonas og må ta seg en kort tenkepause. – Nei, jeg savner ikke jobben som kokk. Det var mye mer stress i den jobben. Men det er klart at det var en stor overgang fra å lage mat til å få ansvar for et menneske, svarer han.

Han forteller at han ofte får høre fra kolleger og pasienter at det er kjekt med menn på jobb. »

– Og at de liker å høre en mannsstemme. Familien min er veldig stolt av meg.

– *Og hva er drømmejobben nå?*

– Jeg ønsker å ta videreutdanning innen rus og psykiatri for å bli spesialhelsearbeider. Halvparten av deltakerne i min klasse fra Glemmen ønsker å ta en videreutdanning innen helsefag. Selv kunne jeg på sikt godt tenke meg å jobbe med unge som sliter.

BEDRE KJØNNBALANSE Hjemmetjenesten Øst i Sarpsborg sier til Yrke at de er svært positive til prosjektet «Menn i helse».

– Vi ser gevinsten av å delta i prosjektet og få flere menn inn i yrket. Helsesektoren trenger flere fagpersoner i tiden fremover, og dette prosjektet bidrar til å tette gapet. I tillegg bidrar «Menn i helse» til at yrket blir mer kjønnsbalansert og representativt for befolkningen, sier Synne Kristensen,

– Med dette komprimerte løpet for å bli helsefagarbeider så har man mange veier og jobber å ta når man er ferdig, sier Lise Thoresen, fylkeskoordinator Menn i helse Østfold. Foto: Simen Beck Thoresen

teamleder i virksomhet Hjemmetjenester øst.

Hun understreker at også de ansatte er positive til at flere menn ønsker å bli helsefagarbeidere.

– Det er gunstig både for arbeidsmiljøet og pasientene våre.

– Hva betyr det for beboerne ved sykehjemmet at det kommer inn menn som pleiere?

– De ansatte blir i stor grad satt pris på av våre pasienter uavhengig av kjønn. Noen pasienter har imidlertid ønske om bistand fra enten mannlig eller kvinnelig ansatt, i noen situasjoner hvor de trenger hjelp. Da betyr det mye for pasientene at vi har rom for å legge til rette for dette, i den grad det er mulig.

FORUTSIGBART I Østfold ble prosjektet startet i 2018, og siden har over 50 helserekruitter tatt fagbrev.

Lise Thoresen, fylkeskoordinator i «Menn i helse Østfold», betegner prosjektet som et forutsigbart utdanningsløp.

– Deltakerne sikres arbeid og utdanning gjennom et vekslingsløp med skole og praksis, og med et tett samarbeid med mange aktører. Det er et solid og godt samarbeid mellom NAV, kommuner/sykehus, fylkeskommune og skole, sier Thoresen som spesielt trekker frem NAV som en viktig samarbeidspartner.

– I Østfold er det ressurspersoner ved hvert NAV-kontor som gjør en kjempejobb med å motivere NAV-veiledere til å finne gode kandidater i sin portefølje. Fylkeskoordinators rolle som er å lede prosjektet og sørge for å ivareta helserekruittene og koordinere alle tjenesteytere, bidrar også til at prosjektet er en suksess.

ULIKE – *Men hva slags menn tiltrekkes av prosjektet?*

– Vi har alle typer menn med ulike bakgrunn. Alt fra lastebilsjåfører, selg-

– Nei, jeg savner ikke jobben som kokk. Det var mye mer stress i den jobben, sier Jonas. Foto: privat

ere, bakere, kokker og musikere til bilmekanikere og snekkere. Kravet er at de er mellom 25 og 55+, og at de er registrert på NAV eller mottar en ytelse fra NAV.

De må beherske norsk muntlig og skriftlig godt. De må også ha vært rusfrie i minst 5 år og ha en plettfri politiattest. Den fysiske og psykiske helsen må også være på plass. Det gjøres også referanse-sjekk på de kandidatene som velges ut til intervjuer, forklarer Thoresen og legger til at det alltid er søkere som ikke oppfyller kravene.

– I år hadde vi 128 kandidater på informasjonsmøte. 104 søkte seg videre til intervju. 80 ble innkalt til intervju til 30 plasser. De fleste som får plass, fullfører, men det er alltid noen hvert år som gir seg underveis av ulike årsaker, eller blir veiledet ut av prosjektet

– *Hvilke tilbakemeldinger får dere fra mennene som deltar?*

– Vi får utsagn som: Hvorfor har jeg ikke gjort dette før? Menn i helse har forandret livet mitt. Menn i helse er det beste som har hendt meg. Menn i helse er virkelig et prosjekt jeg vil anbefale alle menn som vil inn i helse for å få fagbrev som helsefagarbeider. Med dette komprimerte løpet for å bli helsefagarbeider så har du mange veier og jobber å ta når du er ferdig, sier Lise Thoresen. ♦

På Kuben kan elevene lære å bli forfattere

OSLO På Kuben videregående skole i Oslo ønsker de å få elevenes stemmer ut i det offentlige rom. Derfor tilbyr de skrivekurs med etablerte forfattere i samarbeid med det heldigitale forlaget Publizm. Prosjektet skal vare i tre år.

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

Byråd Omar Samy Gamal og forlegger Sidsel Dalen anbefaler unge å begynne å skrive.

Teksten trenger ikke være lang. Det vesentlige er at den handler om noe du er opptatt av, lyder oppfordringen til de unge. De skrivelystne kan velge den formen som passer dem best, enten det er en fortelling, en kommentar eller kanskje et lite dikt. Målet er å bli sett og forstått.

Omar Samy Gamal (SV), som er byråd for kultur, idrett og frivillighet i Oslo, møtte rett før skoleslutt elever på Kuben sammen med Sidsel Dalen fra Publizm for å diskutere prosjektet.

Publizm er et heldigitalt forlag som har spesialisert seg på både e-bøker og lydbøker.

– Vi vil bringe fram nye stemmer, og gjerne høre fra ungdom med flerkulturell bakgrunn. Dette er viktig for demokratiet, og dere har stor makt, sier Sidsel Dalen.

TREÅRIG Kuben har fått støtte av Sparebankstiftelsen til et treårig prosjekt. Deltagerne skal samles en gang i måneden, sammen med bransjefolk og andre elever, for å trene på å formidle det de har å si. En av dem som skal være med som rådgiver, er forfatter Steffen Sørum, som også er faglig leder for Forfatterutdanningen ved Norsk barnebokinstitutt.

Byråd Omar Samy Gamal har tidligere vært lærer på Kuben, og han ivrer for at de unge skal få flere muligheter til å dele sine tanker og meninger med resten av verden.

– Vi skal dyrke fram skrivegledden, og de unge skal ha full frihet til å ytre seg på sin måte. Vi er ute etter mangfoldet, understreker Sidsel Dalen.

TRØST I skolens invitasjon til elevene står det at «Det du deler kan være en trøst for andre».

På Kuben videregående skole går det rundt 1900 elever, så det er ingen tvil om at det er mange historier eller meninger som venter på å bli fortalt.

Eksempler som elevene kan tenke ut fra er:

- Du har forelsket deg i ei jente fra en annen religion enn din. Kan du fortelle det hjemme?
- Du føler du er født i feil kropp. Hvordan preger det deg?
- Du har en mor eller far med rusproblemer. Hvordan lever du med det?
- Foreldrene dine er skilt, og den ene har flyttet sammen med en kjæreste du misliker. Hva kan du gjøre?

I samtalen med Kuben-elevene opplyste Dale at det er mulig å skrive under pseudonym, hvis noen frykter for å utlevere seg. ❖

Tømrer Simen skapte sin egen arbeidsplass med skigarder

Lunaas på gården hjemme, foran en stor stabel med skier som han skal bruke til skigarder.

Lunaas synes det er en veldig trivelig jobb å lage skigarder.

TYNSET - En skigard er et prydgjerde. Har du drømmehuset eller drømmehytta, blir skigarden en fin ramme rundt det, sier tømrer Simen Lunaas.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

Vi møter han mens han står og arbeider med en ny skigard mellom to bolighus ovenfor Tynset sentrum nord i Østerdalen.

– En trivelig jobb. Jeg ser raskt resultater av det jeg jobber med. Lunaas har fagbrev som tømrer og jobbet i et byggefirma i fem år.

– Jeg sa opp jobben og begynte å lage skigarder på heltid.

FYSISK HARDT Han var heldig og fikk kjøpe alt utstyret som trengs til å lage skigarder, da en eldre mann sluttet med sin produksjon. Det er mye arbeid med å sette opp skigarder. Fysisk hardt er det også.

– Jeg slipper å gå i treningsstudio for å holde meg i form. Han kjører ikke til byggevareforretningen for å handle materialer. Han går i skogen.

»

Små furutrær blir til staur – gjerdestolper. Skigardens mest synlige deler, de lange skiene, lager han av grantrær som han hugger i skogen. Trærne kløyves i fire deler, i fire skier.

PARVIS Slik lager han skigarder: To og to staur slås parvis ned i bakken. Skiene legges mellom disse to staurene. Skiene bindes fast med vidjer, det vil si myke, ferske og tynne bjørkekvister.

– Det er moro å jobbe med naturmaterialer.

I tømrerfaget lærte han å se linjer og bruke øyemål. Det

er nyttig når han jobber med skigarder.

– Skigardene må følge terrenget. Det må bli jevnt og fint, sier han.

Lunaas setter opp skigarder for det meste ved boliger og hytter. Han lager også spesielle skigarder som kan flyttes og settes opp på forskjellige plasser som torg, utenfor hotell eller ved inngangspartiet til hus.

– Når jeg jobber, kommer folk bort til meg og sier de synes skigardene er veldig fine. Mange vil ha ikke bare et gjerde, men en skigard slik at det skal bli ekstra fint hos dem, sier Lunaas. ❖

Lunaas kløyver skier på gården på Tynset nord i Østerdalen.

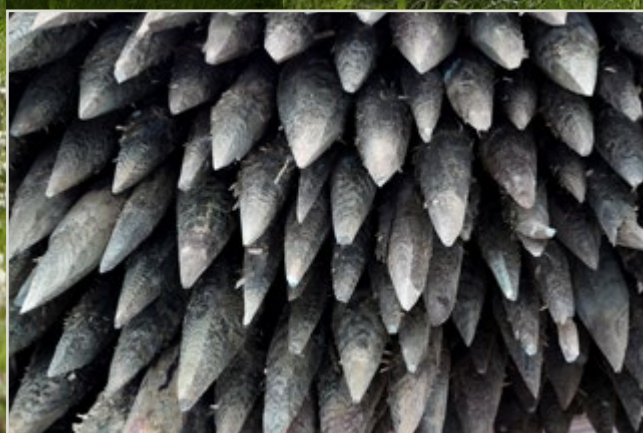
Ferske vidjer surret rundt stolpene. Ståltråden er brukt for at det skal bli enda sterkere.

Dette er skudd fra rota til bjørka, og brukes til å surre fast skiene til stolpene.

Ferdige stolper, klare for å settes ned i jorda.

Lunaas sitt reklameskilt, som han setter opp på skigardene han lager.

Skogbruksmesterskap i sentrum – vil sette fart på rekrutteringen

KONGSBERG Det er behov for unge folk i skogbruksnæringen, og på Kongsberg videregående skole vet de at søkningen vil stige når lyden av motorsag dirrer over Lågalandet og det kjempes om medaljer.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Leder for europamesterskapet i skogbruk Halvor Garås (til venstre) og rektor Thomas Landås Eriksen har samarbeidet om det store arrangementet, der mange på skolen har vært involvert.

Tømmerhugger het det før i tiden. Nå er øksa byttet ut med motorsag og maskiner, men det trengs fortsatt dyktige fagfolk i skogen. Elever som velger naturbruk, kan på en del skoler fortsette til vg2 skogbruk. Herfra er det mulig å gå ut i lære og ta fagbrev, eller velge beslektede utdanninger.

Kongsberg videregående skole er en av dem som tilbyr skogbruk på sin avdeling i Saggrenda, og de har også spesialisert seg på å arrangere konkurranser. Skolen har vært vertskap for to norgesmesterskap i skogbruksferdigheter, med noen års mellomrom, og i sommer arrangerte de europamesterskapet med deltagere fra 15 land, fordelt på 18 lag med 4 deltagere på hvert. For en del betydde en god plassering mye, og noen

Tempo og presisjon er viktig i konkurransen der kjedet på motorsaga skal på plass så raskt som mulig. Her er Benjamin Nordengen fra Kongsberg videregående skole i sving på scenen.

var sikret jobb i fremtiden hvis de kunne vise fram en medalje. Andre var med for å lære og gledet seg over å bli kjent med skogbruksinteressert ungdom fra hele Europa. Mange fra skogbruksbransjen var også til stede under arrangementet, og det samme var daværende landbruksminister Sandra Borch.

MÅTTE SVARE FOR VALGET I det norske teltet møtte vi tre av jentene på det norske landslaget. De kom fra Kongsberg, Tomb og Jønsberg videregående skoler.

Ada Granhaug Hagen (18) er fra Veggli og bor på internat på Kongsberg. Hun har sett på lignende konkurranser tidligere og syntes det var spennende.

– Da jeg gikk i tiende klasse, var jeg

Anette Berg Kløvstad fra Jønsberg videregående skole forbereder seg til konkurranse, i området til det norske landslaget.

»

Finpussen gjøres i deltagerteltet, og her er tre av jentene på det norske landslaget. Fra venstre: Mathilde Granli, Ada Granhaug Hagen, Anne Guri Kløvstad, som er skogskulturansvarlig for Glommen-Mjøsen Skog, og Anette Berg Kløvstad.

usikker på hva jeg skulle velge, men jeg hadde ei søster som gikk naturbruk på Kongsberg og trivdes, så jeg fulgte etter. Nå skal jeg bli lærling som skogsmaskinfører på Gol, og målet er å ta fagbrev om to år.

– Hvem passer faget for?

– De som vil ha en skolehverdag der de er mye ute. Og du trenger ikke kunne mye på forhånd. Jeg hadde aldri brukt ei motorsag før jeg begynte på skolen, sier Ada.

Ved siden av står Mathilde Granli (19) og driller på å skifte kjede på motorsaga så raskt og korrekt som mulig. Dette er en av EM-øvelsene, og hun innrømmer at hun har et «stygt» konkurranseinstinkt. Dette resulterte også i en plass på seierspallen.

– Jeg har vokst opp i et boligfelt i Rakkestad, så du trenger ikke være fra gård for å velge skogbruk, sier Mathilde, som også er med i tevlingsgruppa på Tomb videregående skole.

Jentene er i mindretall i europames-

terskapet, med sine 3 lag, mens guttene har 15.

Dette kan det være flere grunner til. Anette Berg Kløvstad (21) fra

Sandra Borch var til stede under deler av mesterskapet og snakket varmt om skogbruksnæringen.

Ringsaker er også med på det norske laget. Hun har vokst opp på gård, liker seg i naturen og er glad i jakt og fiske.

Reaksjonen som kom fra læreren, var «så du skal bli bonde, du da».

LETER ETTER UNGE Anettes mor, Anne Guri Kløvstad, er også på plass på Kongsberg, der mange fra fagmiljøene samles. Hun er skogskulturansvarlig for Glommen-Mjøsen Skog, og svært opptatt av rekrutteringen.

– Det er manko på folk i skogbruket, fra ledere og ned gjennom hele kjeden. Nå har vi engasjert nærmere 50 unge som planter skog for oss, og vi gjør vårt beste for å vekke interessen, sier Anne Guri.

Under europamesterskapet var det både teoretiske og praktiske ferdigheter som ble testet. Lagene konkurrerte blant annet i ei skogsløype der de måtte regne ut kubikkmasse per hektar, svare på spørsmål om sykdom og skadedyr, og mye annet.

SØKNINGEN SKYTER FART – Vi vet at rekrutter får en boost hver gang det skjer noe her i Kongsberg sentrum. Flere søker seg til naturbruk. Det så vi etter de to norgesmesterskapene vi har arrangert i skogbruksferdigheter, og nå håper jeg at det samme skjer etter EM, sier Halvor Garås, som er den øverste lederen for mesterskapet. Han har vært lærer på naturbruk i Saggrenda i 40 år, og har nå pensjonert seg for å være bi-røtter på familiegården.

Den erfarne læreren er veldig glad for at det ble innført yrkesfaglig fordypning.

– Da får de unge prøve seg i praksis, og det betyr mye.

Under hoveddagen av mesterskapet kom nærmere 400 ungdomsskole-elever for å se på konkurransene og bli bedre kjent med utdannings- og jobbmulighetene innen skogbruket.

Halvor Garås er ingen stor tilhenger av det han kaller A4-undervisning.

– Som lærer må du bygge opp unge mennesker, og det gjør du ikke med anmerkninger. De må lære å innrette seg i skole- og jobbhverdagen.

SAMARBEID MED NÆRINGSLIVET

Rector Thomas Landås Eriksen er ikke bare opptatt av mesterskap og konkurranser.

– Vi skal også være med på å sørge for at vi får et bærekraftig skogbruk i framtida, og vi er opptatt av å knytte oss til næringslivet for å aktualisere opplæringen. Det gjelder mange fag, understreker rektoren, som har det øverste ansvaret for 290 ansatte og rundt 1500 elever. Mange av disse var i sving under mesterskapet ved å lage alt fra logo og film til matservering.

– Dette er et viktig arrangement for skogbruksnæringen. Den trenger unge, dyktige folk, og det er mange bransjer som er ute etter de beste. Skogen er også en del av klimaløsningen, da den binder opp CO₂, sa daværende landbruksminister Sandra Borch, som fulgte deler av mesterskapet. ❖

Nåtidens tømmerhuggere. Det var deltagere fra 15 land med under mesterskapet i skogbruksferdigheter.

Hva gjør du når eleven tilegner seg det du kan?

Det foregår nå, og det foregikk for tusener av år siden: Unge mennesker lærer av eldre som behersker den kunsten og/eller det håndverket som kreves. Å være en modell og lærer for yngre generasjoner må være den eldste form for yrkesopplæring.

AV **HALLVARD HÅSTEIN**
pedagogisk rådgiver

Hensikten med denne artikkelen er å komme tett på det som skjer i de situasjonene der den unge lærer av den som har erfaring. Hvilke rekkefølger av små hendelser er det som inngår i disse prosessene?

Noe mer konkret: Artikkelen inviterer til å observere hva som foregår mellom lærer og elev når læreren lykkes med å få eleven til å tilegne seg den yrkeskompetansen som han selv behersker.

For å gjøre slike observasjoner trengs det et skarpt blikk for hva som skjer under samhandlingen.

På hver sin måte har den norske professoren Stein Bråten og den amerikanske bassisten Barry Green skrevet klokt om hva som foregår når praktisk kompetanse formidles mellom mester og elev. Her gjengis utdrag av deres teorier sterkt forenklet:

Teori A: OM Å INSTRUERE

Green oppsummerer slik: Når en lærer skal instruere en elev til å bli en bedre utøver, har han i hovedsak valgt mellom to måter å gjøre det på:

- (1) «Gjør slik»-instruksjoner. Her benyttes gjerne uttrykk som: Prøv en gang til; Husk på å ...; Gjør det mer slik ...; Dette er litt vrient, men ...; Nå trenger du en pause; Sørg alltid for ...
- (2) Oppmerksomhets-instruksjoner. Her vektlegges elevens egne erfaringer: Legg merke til hva som skjer når du ...; Kjenn etter hvordan ...; Hvordan opplever du forskjellen mellom å ... og ...; Lytt etter hvordan ...

Slike instruksjoner inviterer eleven til selv å vurdere og finne ut hvilke forbedringer som trengs.

Men læreren er ikke bare instruktør, hun eller han er tidvis også modell på en måte som kan appellere til eleven. Hvordan Bråten forklarer dette, går fram i teori B.

Illustrasjonsfoto: Adobe Stock

Teori B: OM Å FØLGE LÆREREN

Evnen og tilbøyeligheten til å etterligne andre tar vi i bruk allerede tidlig i livet. Det gjelder for eksempel når vi skal lære å gå og å snakke. Voksne er da modell for barnet.

Mindre påaktet er det at dette er en side ved oss som aktiveres og bidrar til læring også i voksen alder.

Denne tendensen til å ta etter det andre gjør, er en medfødt evne. Om dette har Stein Bråten har utviklet en teori han kaller *altersentrisk deltagelse*. *Alter* betyr «den andre». Her viser han til at når vi etterligner andre, skjer det at vi av og til handler «som om» vi er den andre person. Det kan være en person som befinner seg i nærheten eller vi ser på en skjerm. Det interessante er at vi da kan leve oss inn i og kopierer den andres atferd – uten helt å være klar over det. Denne måten å være aktiv på er både for unge og voksne ofte en faktor i tilegnelsen av nye ferdigheter. Når slik læring skjer, kaller Bråten det *altersentrisk læring*.

En ting er det å bevisst å gå inn for å lære av en som kan mer enn oss. Det passer med Green sin teori om de to måtene å instruere på. Bråtens teori handler derimot om eleven:

om tilfeller der eleven spontant følger lærerens handlinger, altså uten å gå inn for det – og i øyeblikket uten å være klar over at det skjer. I en undervisningssituasjon kan lærerens bevisste måte å undervise på (Green) og elevens ubevisste måter (Bråten) å lære på foregå parallelt.

TAUS KUNNSKAP *Taus kunnskap* eller kunnskap som er *håndboret* eller *kroppsbundet*, er ord som brukes om den kunnskapen som inngår i praksisen som sykepleiere, lærere, bakere, kunsthåndverkere mfl. utøver. Å sette ord på hva konkret og detaljert som skjer, er imidlertid vanskelig. Nettopp i fag der en ikke kan forklare alt i detalj, vil mye av opplæringen derfor innebære at en tilbyr eleven å følge og samarbeide med en som har erfaring.

Om nyansene i en kompetanse ikke kan beskrives med ord, kan det likevel beskrives som noe av det som foregår i situasjoner der elever faktisk tilegner seg slik ordløs kompetanse.

For å kunne komme på sporet av hva som da skjer, har jeg laget en uhytidelig observasjonsguide. Den har utgangs- »

punkt i egne erfaringer og teoriene A og B, som allerede er beskrevet. Guiden har ikke annet formål enn å invitere lærere til å være nysgjerrige hva på som foregår i vellykkede læringssituasjoner, for eksempel når de ser kollegaer i en undervisningssituasjon.

KOLLEGA-OBSERVASJON Observasjonsguiden består av fem kategorier jeg mener kan brukes når en vil undersøke: Presist hva skjer når lærer og elev samhandler og formålet er å formidle taus kunnskap?

Poenget med denne lille guiden er ikke bare å skulle iaktta hva kollegaer eller andre gjør. Poenget er like mye det at en ved å observere andre lettere også kan bli klar over hva en selv gjør.

EN GUIDE FOR Å KOMME TETT PÅ LÆRING Når du er i posisjon til å kunne observere, kan du oppdage at:

1. Læreren forklarer og instruerer eleven om hvordan arbeidsoppgaven skal utføres.

ANNONSE

Bestill annonser for 2023

Utgivelsesplan
annonsefrist/utgivelsesdato

1	8. februar / 10. mars
2	26. april / 26. mai
3	6. september / 6. oktober
4	1. november / 1. desember

Visste du at annonser hos oss sees av 18 000 lesere?

Annonseinformasjon:

Kontakt: Mona Jørgensrud i HS Media, mj@hsmedia.no

2. Læreren oppmuntrer eleven til å ha øye og øre for hva som skjer etter hvert som arbeidet går framover.
3. Læreren viser og utfører håndverket, og eleven har oppmerksomheten rettet mot det læreren gjør.
4. Læreren og eleven samarbeider om å utføre arbeidsoppgaven.
5. Læreren og eleven er i dialog.

Hvilke av de fem aktiviteter som til enhver tid kan observeres, vil veksle, og de vil delvis gå inn i hverandre. Fordelingen mellom de enkelte punktene vil også avhenge av faget og hvor langt eleven er kommet i å tilegne seg ønsket kompetanse.

For øvrig vil relasjonen mellom elev og lærer være avgjørende for hva som læres, og hva som kan observeres.

SE OG TENK SELV De fleste klasserom og verksteder på en videregående skole kan være gode arenaer for å se hvordan de fem læringsmåtene ovenfor praktiseres.

Å se seg selv mens en er oppslukt av sitt arbeid, er ikke lett. Enklere kan det derfor være å ta en titt på kollegaer.

TO FREMRAGENDE MESTER-LÆRERE Inspirasjonen til å skrive denne artikkelen er hentet fra to mestere: felespilleren Knut Hamre (1952) og steinmur-byggeren Haakon Aase (1949). De er begge usedvanlig dyktige utøvere på hvert sitt fagfelt.

Felles for dem er at en av deres elever har skrevet bok om sin lærer og hans syn på faget og måten å tilegne seg dette på. Eksempler på de fem læringsmåtene nevnt ovenfor lar seg finne i disse bøkene. (Se ellers bokomtaler litt senere i dette Yrke.)

SLUTTORD Det tar år å lære et håndverk ordentlig. Å ha som ideal at det meste eller viktigste ved en yrkeskompetanse bør kunne formuleres i ord, kan derfor sees på som en forflatning av faget. Noe må fortsatt læres fra en kropp til en annen, altså modell-læring.

ANVENDT LITTERATUR

- Bråten, S. (2007): Dialogens spill i barnets og språkets utvikling. Abstrakt forlag, Oslo
- Gallwey, W.T. (1986): The Inner Game of Tennis. Pan Books, NY

Slike byggverk finnes overalt

Nesten hvor en kommer her i landet, vil vi finne eksempler på murer, vegger eller trapper som er laget av naturstein. Tørrmuring kaller en det når muren blir laget uten bruk av leire, mørtel eller andre bindemidler. Altså bare stein på stein.

Forfatteren Kjersti Aase Winjum er datter av en tradisjonshåndverker i faget tørrmuring. Hun tok permisjon fra sin jobb som arkitekt for å lære seg farens håndverk. Resultatet ble en bok om denne byggemåten: «Mur, far og dotter. Ei bok om tørrmuring». Store deler av boka gjengir intervjuer med Haakon Aase, hennes far. «Tørrmuring har vært drevet gjennom flere tusen år, men mestere i dette faget er det få av nå.»

Sett fra mitt ståsted inneholder denne utgivelsen tre bøker, nemlig et fotogalleri, en håndbok og en beretning om oppgavefelleskap som læringsmåte.

FOTOGALLERIET Boka har utsøkte fotografier både av murer, broer, grunnmurer og gjerder, alt bygget naturstein – uten bindemidler. Disse byggverkene har vist

seg ikke bare å være funksjonelle og holdbare gjennom årtier. De er også vakre å se på. «Auget skal også ha sitt», sa gamle murere.

Betydningen av det estetiske, og ikke bare det byggetekniske, formidler boka på to måter. For det første ved de nevnte fotografiene. Men også gjennom utformingen av og materialvalget i boka. Som gjenstand er bokverket vakkert for øyet. Dessuten er boka god å ta på og å bla i; den er laget av flere typer papir, og ryggen er laget av naturmateriale.

Ikke rart at en tørrmurer har sans for det som skal berøres av fingre!

HÅNDBOKA Boka inneholder praktiske beskrivelser både i foto, tekst og tegninger. Interessant lesning for den som vil studere eksisterende murer, og nyttig lesning for den som vil

forsøke å lage egne murer. Å stable stein er en ting, men å gjøre den vakker og holdbar krever kompetanse. For øvrig må det nevnes at Aase har stor sans for at en bruker lokal stein.

ARBEIDSOPPGAVEN SOM LÆREMESTER Forsiden av boka gjengir et foto av datter og far som står på hver sin side av en mur de holder på å reise. Dette synes også å være den naturlige måten å lære dette faget på. Mesteren og eleven går sammen om en felles arbeidsoppgave. Nybegynneren tildeles først enkle deloppgaver. Samtidig samtaler de om hvordan oppgaven skal løses.

OM Å SNU PÅ FLISA Snu på flisa! er det noe som heter, men her gjelder det steinen.

Et ordtak fra tradisjonen for tørrmuring lyder slik: «Du skal snu på steinen sju

ganger.» For ofte kan det synes en stein ikke passer der den var planlagt å ligge. Men dersom en snur og vender på den noen ganger, kan det være den likevel kan brukes der den var tenkt, eller et annet sted.

ANBEFALING Dette er en usedvanlig vakker bok. Den har hjulpet meg til å bli kjent med en del av norsk byggetradisjon som jeg tidligere har oversatt. Neste gang jeg skal fikse litt på den enkle steintrappa på hytta, vil jeg først bla i denne boka.

Skaffer du deg denne, vil du trolig få større utbytte og mer undring ved å se deg rundt i det norske landskapet. Stein på stein finnes de fleste steder hvor det er eller har vært mennesker.

Av **HALLVARD HÅSTEIN**,
pedagogisk rådgiver

Pedagogisk ydmykhet

Det er ikke mange lærere som får oppleve at en av deres elever skriver bok om dem. Men unntak finnes. Benedicte Maurseth har gitt ut boka «Å vera ingenting. Samtaler med spelemannen Knut Hamre». Han har vært forfatterens lærer i felespill.

Boka beskriver Hamres bakgrunn og utvikling som musiker. Mot slutten omtales også fire av hans elever som har egne solo-karrierer.

Imidlertid vil denne omtalen være konsentrert om den delen av boka (side 97–190) der Maurseth intervjuer Knut Hamre.

Her får hun fram hans erfaringer og syn på det å være lærer for unge mennesker. Selvfølgelig er det knyttet til det å lære å spille hardingfele. Jeg mener likevel at mange av hans synspunkter har gyldighet også for undervisning innenfor håndverk og andre kunstarter. Nytt av å reflektere over egen praksis som lærer fremheves av mange. Også på dette området synes Hamre å være en mester: Han har en sjelden evne til å sette ord på nyanser i relasjonen mellom lærer og elev.

VARSLING PEDAGOGISK For øvrig er det karakteristisk for Hamre at han gjennomgående setter musikken over seg selv. Med andre ord:

Innholdet i det han har lært og skal formidle videre, det er det viktigste.

Ordet *ingenting* er hentet fra tittelen på boka. Å fundere litt over dette begrepet kan være et godt utgangspunkt for å kunne lese og leve seg inn i denne boka. Den gir et bilde av en lærer som er ydmyk både i forhold til det han selv har lært og vil bringe videre, og overfor elevene som skal finne sitt eget uttrykk.

Slik er Hamre en usedvanlig og klok lærer.

METODE OG ATMOSFÆRE Nedenfor forsøker jeg å tydeliggjøre noen praktiske sider ved hans måte å være lærer på. Dette gjør jeg selv om jeg har inntrykk av at hans særlige posisjon og resultater som lærer kanskje mest har sammenheng med hans evne til å skape en egenartet pedagogisk atmosfære. Den er det vanskelig å gjengi i ord.

METODISKE PRINSIPPER Hamres måte å undervise på

følger ingen fast mal, men det går fram at han legger vekt på å praktisere på måter som gir rom for: 1. langsomhet – særlig tidlig i opplæringsforløpet; 2. prøving og feiling – han mener selv at det er dette han har lært mest av; 3. opplevelse av motstand – dette er etter hans syn ikke bare noe som er negativt, men også noe han mener er nødvendig; og 4. elevens behov for frihet – dem som insisterer på bare å kopiere sin lærer, har han mindre sans for.

FØLELSE FOR VERKTØYET Tidlig i opplæringsforløpet legger Hamre vekt på at eleven skal studere, kjenne på og bli glad i instrumentet, også som fysisk gjenstand. Et apropos til dette: Som fysisk gjenstand er denne boka laget av et materiale og med en grafisk utforming som gjør den tiltalende både for hånden å holde i og for øynene som leser.

INGENTING-FILOSOFIEN Hamre kjente i mange år

presset med hensyn til å prestere, for eksempel når han var på scenen eller gjorde innspillinger. Dette skapte stress. Som et svar på dette utviklet han det han kaller ingenting-filosofien. Maurseth vektlegger at denne filosofien preger det meste av det han gjør: «at han er i tjeneste for musikken og ikke musikken i tjeneste for han». Han synes at denne innstillingen reduserer prestasjonspresset.

REFLEKSJON Antallet lærere i hardingfelespill er begrenset. Derimot er antallet som har noe å lære når det gjelder å kunne tone seg inn på den enkelte elevs læringsrytme og måte å lære på, trolig betydelig. Sannsynligvis gjelder det også evnen til å kombinere praktisk pedagogikk med respekt for faget det undervises i. Denne boka har mye å gi på begge disse feltene.

Av HALLVARD HÅSTEIN,
pedagogisk rådgiver

Hedret for Kuben-innsats

OSLO På Kuben deles det ikke bare ut karakterer, men også priser, som brobyggerprisen, som i år gikk til Fatha Abdinasir Ali for hennes strålende innsats.

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

– Har du en dårlig dag og kjenner på stress, blir det raskt bedre om noen hilser på deg, sier Fatha Abdinasir Ali. Nå står hun der i sine fineste somaliske festklær, med diplom og blomster som bevis på at hun har fått brobyggerprisen på Kuben videregående skole. Hele jenta stråler av glede.

Kuben har de tre verdiene respekt, ansvar og omsorg, og disse skal bety noe i hverdagen. Rektor Kjell Ove Hauge har derfor innført fire priser for å belønne de som går foran.

Brobyggerprisen blir fremhevet på en skole med et så stort mangfold. Elevene har familierøtter rundt på hele kloden, og de er bosatt over store deler av Oslo. Spriket er også stort når det gjelder utdanningsretninger. Kuben tilbyr både et bredt utvalg yrkesfag, studiekompetanse, flere dobbeltkompetanseløp og alternative muligheter.

– Årets brobygger er sosialt engasjert i elevmiljøene, er aktivitetsleder og opptatt av å ta vare på alle rundt seg, fastslo rektor Kjell Ove Hauge, før Fatha Abdinasir Ali navn ble lest opp og applausen runget i lokalet.

VIL BLI YRKESFAGLÆRER Fatha Abdinasir Ali har ikke vært redd for å ta på seg ansvar. Jenta fra Tokerud nord i Oslo har både vært tillitsvalgt i klassen og sittet i elevrådsstyret. Oppgaven

Prisvinnerne Endre Solem Hansen (til venstre), Fatha Abdinasir Ali og Jesper Skalmerud. Aksel Smetveit var ikke til stede under utdelingen. Bak til venstre Kubens direktør Remi Pettersen og rektor Kjell Ove Hauge.

som aktivitetsleder har hun også tatt på alvor.

– Det sosiale på skolen er viktig, og jeg har vært med på å sørge for at vi har aktiviteter hele året. Jeg ser mange rundt meg som er passive, så noen må stå fram og ta initiativet. I tillegg er jeg opptatt av å hilse på alle og smile mye, sier Fatha, som også har sørget for at det er blitt malt gangfelt på veien til skolen.

– *Er du alltid så fint kledd?*

– Nei, nei, for det meste går det i bukse og genser, så jeg har pyntet meg til denne festdagen.

Fatha går ut av tredjeklasse på studiespesialisering, og planen er å studere informatikk før hun avslutter utdanningen.

– Jeg har lyst til å plusse på med elektroutdanning og bli lærer i faget.

HEDER OG ÆRE Kubens fagpris gikk til Endre Solem Hansen fra 2DEB (data-teknologi og elektronikk). Han har del-tatt under Kubens aller første skoleår

på MCAST på Malta, der han har vært tillitsvalgt og et viktig bindeledd mellom elever og ansatte. Han roses også for høy faglig kvalitet og god samarbeidsevne.

Kubens entreprenørpris gikk til Jesper Skalmerud på 2BYSK (byggfag yrkes- og studiekompetanse). Han beskrives som et forbilde for elevene på bygg- og anleggsteknikk og er både gledesspreder, hjelpsom og faglig dyktig. Dette hever også læringskvaliteten i klassen. Under skole-NM vant han gull i tømrerfaget, som er det største faget.

Rakettprisen er rektors hjerte-barn. Den går til en elev som har synes skolen har vært vanskelig, men som har klart å knekke koden. Vinneren ble Aksel Smetveit i 1BAD (bygg og anleggsteknikk). Etter noen vanskelige år på ungdomsskolen har han hatt flott utvikling på Kuben og snudd fravær til nærvær, lyder begrunnelsen. Han beskrives som en rolig, snill, høflig, sterk og stabil elev, som er på vei til å bli en solid tømmer. ❖

Pilotprosjekt på Elvebakken vgs.

Rådgiver-Nina har YFF-timer på elektro

OSLO Myke ferdigheter står på timeplanen når elektroelevene på Elvebakken forbereder seg på yrkeslivet.

TEKST OG BILDE **KARI KLØVSTAD**

Rådgiver Nina Fjeld Løfsnæs har drevet pilotprosjektet der hun har hatt timer i yrkesfaglig fordypning med elevene på vg1 elektro. Ask Bratfos har hatt som YFF-oppgave å lage en presentasjonsfilm av prosjektet med Nina i hovedrollen.

Yrkesfaglig fordypning (YFF) skal forberede elevene på yrkeslivet. På Elvebakken har de et pilotprosjekt på elektro, der rådgiver Nina Fjeld Løfsnæs er koblet på. Hvorfor kan du få vite mer om i filmen som to IM-elever har laget.

Etter ti år på skolebenken skal elevene på yrkesfag forberede seg på å møte arbeidslivet. En ting er å kunne håndtere en skrutrekker og koble ledninger riktig, men det er også viktig å kunne legge fra seg mobilen og snakke med de andre i pausene. Det er «soft skills», eller de myke ferdighetene, om du vil, som rådgiver Nina Fjeld Løfsnæs tar for seg. Hun har lang fartstid i skolen, og er rådgiver for elektroelevene på Elvebakken videregående skole. Nå har hun også en YFF-time i uken på vg1, som kommer i tillegg til annen yrkesfaglig fordypning ute i yrkeslivet og med faglæreren. Dette er et helt nytt pilotprosjekt, som flere andre skoler også har vist interesse for.

LAGET FILM Da prosjektet skulle presenteres i Nettverk for rådgivere i regi av Kompetanse Norge, var det behov for en film. Denne jobben tok Ask Bratfos og Jakov Zeljkovic på vg1 informasjonsteknologi og medieproduksjon som et YFF-oppdrag. Det ferdige resultatet ligger nå ute på YouTube. I filmen forteller Nina Fjeld Løfsnæs hvorfor hun mener det er viktig at rådgiveren også er involvert i yrkesfaglig

fordypning, og to av elevene på elektro beskriver hvordan de har hatt nytte om disse timene. For mange er det et langt sprang fra klasserommet og over til livet på en arbeidsplass.

EN NY SITUASJON Faglærerne driller elevene på hva de må kunne for å gjøre en god, faglig jobb, som for eksempel elektriker. Men så var det alt det andre som er forventet i arbeidslivet.

– Vi har trent på alt fra å ha et fast håndtrykk, til hva det kan passe seg å snakke om i pausene. Du kan stille et spørsmål om hvor lenge en av de ansatte har vært i firmaet, og hva som gjør at han eller hun trives. Det er mye bedre enn å feste øynene i mobiltelefonen, sier rådgiveren.

Fleksibilitet, nysgjerrighet og selv-

disiplin er viktige egenskaper for de unge som er på utplassering. Det er også nyttig å bli kjent med de reglene som gjelder, være pålitelig, vise respekt og ha gode evner til å samarbeide.

FIKK GOD TRENING Det var Nina som tok kontakt med Ask Bratfos og Jakov Zeljkovic på vg1 informasjonsteknologi og medieproduksjon og spurte om de kunne lage en informasjonsvideo, som en av oppgavene i forbindelse med yrkesfaglig fordypning.

– Hun fortalte at hun hadde et prosjekt på elektro, og så snakket vi sammen og satte opp en liten plan, forteller Ask Bratfos.

Guttene filmet, redigerte, kuttet og la på musikk, tekster og grafiske elementer.

– Det ble mye fin arbeidserfaring, og det var ikke så vanskelig, mener Ask Bratfos.

GOD NORSKTRENING Elevene på elektro har ikke norsk før på vg2. Nina Fjeld Løfsnæs trekker derfor inn noe av faget i sine YFF-timer.

– Vi jobber med søknader og øver på intervju, slik at elevene skal være best mulig forberedt. Å kunne føre en ordentlig samtale er også viktig, understreker rådgiveren.

Elevene som er med i filmen, forteller at de har skjerpet seg for å banne mindre, og legger mobilen til side for å bli respektert på arbeidsplassen.

Selv om det kan være hardt å lære seg «soft skills», ser de at det fungerer. ❖

ANNONSE

Foto: AdobeStock

Utgis også som e-blad

BESTILL ABONNEMENT

Medlem i Utdanningsforbundet?
 Velg abonnement og papir/digitalt på **Min Side**:
www.udf.no/min-side
 Medlemsservice: medlem@udf.no

Ikke medlem?
 Send bestilling til:
abonnement@utdaningsnytt.no
 300,- per år for 4 utgaver

utdanningsnytt.no/abonnement

Blanke ark på skolebenken

AV **ÅSHILD JOHANNE TÅRNESVIK**, kontaktlærer
på praksisbrev ved Etterstad videregående skole

Det er noe helt spesielt med et nytt skoleår. I år er det litt ekstra spesielt.

Aldri har vi tatt imot så mange elever, og aldri har det kommet så mange elever rett fra ungdomsskolen. Vi vil at de skal oppleve at de får til skoledagen.

Tenk så deilig for elevene å oppleve mestring fra første dag på videregående skole.

Tidligere har vi rekruttert mange som allerede har forsøkt seg på videregående, og som har mislykkes. Det slipper nåværende kull å oppleve. Totalt 33 elever, de aller fleste rett fra ungdomsskolen, møtte til første skoledag fordelt på vg1 og vg2. De har ulik bagasje fra ungdomsskolen, men felles for de alle er at de ikke ønsker å sitte stille i et klasserom.

FRAFALL I mediene er det et særlig fokus på elever som faller fra i skolen, og TV2 kunne melde den 14. juni at titusenvis av pulter står tomme i norske klasserom. Mange av mine elever har vært elever som har vegret seg for klasserommet, og flere kunne sikkert ha vært del av den dystre frafallsstatistikken. Jeg har sagt det før, og jeg må si det igjen: Vi må tørre å tenke alternativt for de elever som trenger et alternativt løp.

Nå, noen uker etter første skoledag, er de aller fleste i jobb. Mange av elevene startet i jobb allerede på andre skoledag. Nytt av året er at vi har enda flere linjer. Vi har nå elever i salgsfaget, logistikkfaget, kokkefaget, konditorfaget og barne- og ungdomsarbeiderfaget. Nye lærebedrifter og opplærings-

kontor er med, nye læreplaner og interne opplæringsplaner er laget, og bedriftene står klare til å ta imot ungdommen. Elevene møter den ene skoledagen de har i uka, med glade øyne, de trives på jobb, og de føler seg som en del av et fellesskap. Det har rett og slett vært en fantastisk start!

TILRETTELEGGING Flere av bedriftene har vært med i mange år, og de vet hvordan elevene best får vist det de kan. Her er det ikke snakk om å sette dem på arbeid fra 8–16 den første tiden, men vi ønsker å gi dem en myk overgang, så de får en følelse av at dette klarer de. Arbeidstider tilrettelegges, og oppstarten justeres etter hva elevene selv mener at de mestrer. Det sier seg selv at det er en overgang for en 15-åring å gå fra en varierende opplevelse på ungdomsskolen til å stå i full jobb. En myk overgang, men med klare forventninger om hva som kreves i arbeidslivet.

På XXL Alnabru startet det i år hele sju elever på vg1. Disse elevene skrev intensjonsavtaler med bedriften allerede før sommeren, og ble rekruttert fortløpende gjennom våren. Før sommeren arrangerte vi et møte på varehuset der både elever og foreldre fikk en omvisning og fikk møte både varehussjef, faglig leder og tidligere elever. Dette var med på å trygge elevene og «ufarliggjøre» oppstarten.

Hedda Olsen, som det ble skrevet om i Yrke 1 i år, var med på å ta imot nye elever første arbeidsdag for å ønske dem velkommen. I tillegg brukes læringer og fast ansatte som har gått dette løpet, som mentorer og rollemodeller. Her brukes erfaringer og ressurser for å gi nye elever en best mulig start på arbeidslivet.

BARNEHAGE Katrine Nyhuus fra Hjelms gate barnehage har nå elever både på vg1 og vg2, og hennes oppstart og erfaringer brukes for å hjelpe nye barnehager i gang, både med tanke på deling av den interne opplæringsplanen, og også med tanke på erfaringsdeling og planer om felles undervisning av elever. I år er hele tre barnehager involvert i praksisbrev. Da jeg ringte Katrine en tirsdag og sa jeg hadde en ny elev, så startet eleven i jobb allerede neste dag. For meg så er det gull med slike kontakter. Og for elevene så er det fint å vite at det er noen som tror på dem, selv om de ikke nødvendigvis mestrer skolehverdagen.

På Diakonhjemmet sykehus gjennomførte de for første gang praksisbrevprøven i logistikkfaget, og begge elevene besto (selvfølgelig) med glans. Gutta har skrevet lærekontrakt og fortsetter som lærlinger, i tillegg til at Niklas Wang-Hansen fortsetter på vg2, og har fått selskap av nye elever på vg1.

Når vi jobber på den måten, så viser vi nye elever at det er mulig å få det til! Det er en fantastisk følelse når vi kan bruke tidligere elever som ressurser inn mot nye elever. Og jeg vil tro at det er en god følelse for elevene å bli brukt som rollemodeller også.

MILJØARBEIDER I år har vi også styrket teamet som jobber med praksisbrev. Lars Einar Brobakken har kommet inn som en 100 prosent ressurs og arbeider tett på elevene som miljøarbeider. Han er med på alle fellesfagstimer for å hjelpe fellesfaglærere, men også for å knytte en relasjon med elevene.

De dagene elevene er i arbeid, er hans jobb å følge dem opp, og bistå med det elevene trenger. For meg så frigjør det en god del tid slik at jeg kan jobbe med å finne enda flere elever og bedrifter. For flere bedrifter trenger vi! Vi trenger bedrifter som tar sitt samfunnsansvar med å hjelpe elever som trenger en alternativ undervisning. Vi trenger bedrifter som er villig til å gi sjanse på sjanse, og se forbi en kanskje litt knotete oppstart. Som i stedet for å lete etter feil ser etter styrker hos hver enkelt, og som tilrettelegger for at elevene skal få vist sitt potensial. Erfaringsmessig er akkurat den biten veldig individuell. Enkelte av elevene kommer raskt inn i rutiner, mens andre trenger litt mere tid.

For det er noe helt spesielt når vi klarer å snu elever som tidligere har hatt et skyhøyt fravær, som kanskje mangler karakterer på grunn av oppmøte, og som har null tro på seg selv, til å faktisk klare det. For elevene klarer det. År etter år. Så kanskje, om vi hadde turt å satse enda mer på det alternative, så hadde enda flere elever klart det, og vi hadde sluppet å telle alle de tomme pultene i norske klasserom. ❖

Tips oss

Er det spennende temaer innen yrkesfagopplæringen eller andre interessante saker på din skole vi bør skrive om?

Tips oss gjerne på e-post:
yrke@utdanningsforbundet.no

Illustr.: AdobeStock

utdanningsnytt.no/yrke

«Vis meg vurderingsformen,
og jeg skal si deg hvordan
undervisningen gjennomføres.»

Store variasjoner i hvordan eksamen blir gjennomført

En nylig utført undersøkelse om eksamen i vg2-programfagene i restaurant- og matfag viser store variasjoner både knyttet til forståelsen av begrepet «tverrfaglig praktisk eksamen» og selve gjennomføringen av eksamen. Dette har betydning for undervisningen gjennom skoleåret og for hva eksamenskarakteren forteller om elevenes kompetanse.

AV **HALVOR SPETALEN**

Institutt for yrkesfaglærerutdanning, OsloMet

Undersøkelsen er gjennomført i 2016 og 2023 ved hjelp av et kvantitativt spørreskjema distribuert til skoleledere ved alle skoler som tilbyr vg2-program(mer) innenfor utdanningsprogrammet restaurant- og matfag. Undersøkelsen ble besvart av 60 prosent av skolene i 2016 og 46 prosent i 2023.

Resultatene viser at det er størst likhet mellom skolene i svarene om hvem som utformer eksamensoppgaven, om elevene får mulighet til å gjennomføre prøveeksamen, og hvor mye tid det er avsatt til gjennomføring av den praktiske delen av eksamen. Forskjellene er imidlertid betydelige mellom ulike skoler, og også mellom de tre vg2-programmene i utdanningsprogrammet. Særlig når det gjelder i hvilken grad

elevene får anledning til å gjennomføre en yrkesdifferensiert tverrfaglig praktisk eksamen, og i hvilken grad det benyttes et muntlig og skriftlig grunnlag som en del av eksamensvurderingen.

VARIASJONER Et annet interessant funn er at variasjonene som preger eksamensgjennomføringen i 2023, også preget eksamensgjennomføringen i 2016 da den samme undersøkelsen første gang ble gjennomført. Fagfornyelsen og innføringen av LK20 har altså ikke bidratt til en mer enhetlig gjennomføring av vg2-eksamen i utdanningsprogrammet restaurant- og matfag. Følgeforskningen knyttet til LK20 vil kunne avdekke om dette også gjelder andre utdanningsprogram, men resultatene inviterer til noen spørsmål om hva og hvordan elevenes kompetanse måles gjennom den avsluttende vg2-eksamen i den skolebaserte yrkesopplæringen.

KOMPETANSEMÅLENE I forskrift til opplæringsloven slås det fast at utgangspunktet for eksamen er kompetansemålene i læreplanene slik de er fastsatt i læreplanverket (§ 3-3), og at «sluttvurderingen skal gi informasjon om kompetansen til eleven ved avslutningen av opplæringen i fag i læreplanverket» (§ 3-14). I læreplanverkene for de ulike vg2-programmene står det under overskriften «Eksamen for elever» at «Eleven skal opp til én tverrfaglig praktisk eksamen hvor de felles programfagene inngår. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt. Eksamen skal ha forberedelsesdel». Disse retningslinjene gir stor lokal frihet i utformingen av eksamen innenfor alle vg2-programmer.

EKSAMEN Hvorfor er det interessant å studere gjennomføringen av eksamen i vg2? Slik jeg ser det, er det viktig fordi eksamenssystemet ikke opererer i et vakuum, men påvirker både læringsaktiviteter og arbeids- og vurderingsformene i skolen. «Vis meg vurderingsformen, og jeg skal si deg hvordan undervisningen gjennomføres», er et gammelt ordtak.

SPØRSMÅL Resultatene i både 2016 og 2023 peker på at det er stor variasjon, og dermed uenighet, mellom skoler og fylker knyttet til om elevene skal vise kompetanse i *ett, flere*

eller *alle* yrkene i vg2-programmer som inneholder flere fag- og svennebrevområder. Selv etter tydelige signaler om muligheten for tidlig spesialisering, er det altså fremdeles stor variasjon knyttet til dette spørsmålet.

Jeg tror noe av årsaken til denne variasjonen ligger i ulik forståelse av hva begrepet *tverrfaglig* betyr i forbindelse med «tverrfaglig praktisk eksamen». Ingen av informantene i 2016 eller i 2023 er uenige i at eksamenen skal være praktisk, men *tverrfaglig* forstås ulikt.

Det kan enten leses som om at alle fag- og svennebrevområdene (yrkene) i vg2-programmet skal testes gjennom eksamen, eller at kompetansemålene fra begge *programfagene* i vg2 skal inngå i eksamen.

SKRITT TILBAKE Slik jeg leser læreplanene i ulike utdanningsprogram, er det den siste betydningen som er korrekt. For å unngå misforståelser er det derfor etter min mening verdt å ta ett skritt tilbake og spørre hva *funksjonen* til både vg2-eksamenen og eksamenskarakteren er.

Noe av hensikten med sluttvurdering er å informere samfunnet og lærebedrifter om elevens kompetanse. Spørsmålet er da om vg2-eksamen fungerer som en test av de yrkes-spesifikke ferdighetene som er relevante for det lærefaget »

elevene ønsker å utdanne seg til. Hvis svaret er nei, hvorfor gjennomføres da en tverrfaglig praktisk eksamen der elevene må kunne vise kompetanse i flere fag(brev)-områder? Hva forteller en slik eksamenskarakter lærebedriftene om elevenes kompetanse i det yrket eleven velger å gjennomføre læretid i?

EKSAMENSFORMEN Det er altså ikke bare et problem for arbeidsgivere å tolke hva elevenes karakter på den tverrfaglige praktiske eksamen faktisk innebærer, eksamensformen kan også prege undervisningen som leder fram til eksamen. Dersom elevene må vise kompetanse i flere yrker, må selvfølgelig undervisningen gjennom året forberede elevene på dette. Hvis elevene kan vise kompetanse innenfor *ett* yrke, kan elevene spesialisere seg gjennom skoleåret, og karakteren gir et signal om elevens relevante kompetanse til potensielle lærebedrifter.

Flere undersøkelser peker på at elever som kan spesialisere seg i et ønsket fag(brev)-område, får økt motivasjon, og at dette potensielt kan redusere frafall. Dette er ikke minst viktig for utdanningsprogrammet restaurant- og matfag, som har lavest gjennomføringsprosent av alle de yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Dette betyr ikke at elevene nødvendigvis må jobbe innenfor bare ett yrke gjennom hele vg2, det er også viktig å se sammenhenger mellom yrker for å kunne samarbeide i arbeidslivet. Spørsmålet er bare om dette gjøres best gjennom en smakebitspedagogikk der elevene ikke får anledning til spesialisering, eller om elevene skal gis anledning til dette. Både gjennom læringsaktiviteter og eksamen.

EKSAMENSKARAKTER Resultatene fra undersøkelsene viser også at det er stor variasjon i antall planleggingsdager, og i hvilken grad det benyttes muntlig høring og skriftlig materiale som en del av eksamensvurderingen. Selv om det er noe variasjon i gjennomføringen av eksamen i de ulike vg2-programmene, viser resultatene at om lag halvparten av skolene lar elevene få to dager til planlegging, mens den andre halvparten gir én dag. Det samme gjelder bruk av muntlig høring og innlevering av skriftlig materiale som en del av eksamensvurderingen. Dette innebærer at elever som går opp til vg2-eksamen i ulike fylker får en eksamenskarakter som bygger på ulikt grunnlag siden det er det enkelte fylket som har ansvar for eksamensgjennomføringen.

KONKLUSJON OG FORSLAG Det er lite som tyder på at fagfornyelsen og innføringen av LK20 har betydd en mer enhetlig form for tverrfaglig praktisk vg2-eksamen innenfor utdanningsprogrammet restaurant- og matfag. Det er fortsatt de samme variasjonene i 2023 som det var i 2016. Uten at dette er undersøkt eksplisitt, er det grunn til å anta at dette også gjelder vg2-eksamener i andre utdanningsprogram.

Dette reiser noen spørsmål om hva som er *formålet* med eksamen, i hvilken grad eksamensformen preger *undervisningen* gjennom skoleåret, og om eksamenskarakteren gir relevant *informasjon* til lærebedrifter og arbeidslivet.

Noe av årsaken til dette tror jeg ligger i en manglende diskusjon og forståelse for hva begrepet *tverrfaglig* betyr. Noen fylker/skoler forstår tverrfaglig som at alle yrkene i vg2-programmet skal testes i eksamen, mens andre forstår det som at eksamensoppgaven skal omfatte så mange læreplanmål i programfagene som mulig. Da kan elevene løse eksamensoppgaven ulikt, avhengig av yrkesspesialisering. Når det også er stor variasjon med tanke på avsatt planleggingstid og bruk av muntlig høring og innlevering av skriftlig materiale i eksamensvurderingen, betyr dette at eksamenen i vg2 innenfor restaurant- og matfag måler og presenterer elevens kompetanse på ulikt vis.

Slik det er nå, blir vg2-eksamen planlagt fylkesvis og gjennomført lokalt. For at eksamenskarakteren skal gi en enhetlig informasjon om elevenes kompetanse, kan det være en idé at rammene for eksamenen blir likere for de 78 skolene som har en restaurant- og matfagavdeling. Kanskje kunne det settes ned en arbeidsgruppe som kunne lage et forslag til en mer enhetlig gjennomføring uten at det skal bety at eksamenen mister det lokale tilsnittet som er nødvendig. En slik oppgave kunne være en naturlig oppgave for Institutt for yrkesfaglærerutdanning ved OsloMet dersom vi får et oppdrag. ❖

Hold deg
oppdatert,
last ned
appen

UTDANNINGSNYTT

Skråblikk på yrke

Teknologi og etikk når KI danner bakteppet

For et par år siden skrev jeg om yrkesfag og teknologi på denne plassen i Yrke. Den gangen var jeg opptatt av at det ikke var yrkesfaglærerne som var brems i teknologiutviklingen, men snarere fylkenes villighet til å satse på teknologi i de videregående skolene, og spesielt på yrkesfagene.

Siden den gang, det virker lenge siden, har begrepet teknologi endret seg for min del. Det har kommet en ny dimensjon inn i diskusjonene, nemlig kunstig intelligens (KI). Jo, vi har vært klar over fenomenet, men det ble på mange måter mer «virkelig» med innføringen av ChatGPT og de andre KI-plattformene som har kommet. Det er ikke få elevtekster, for ikke å snakke om bryllupstaler, som er blitt skrevet av den såkalte KI i det siste året. Og i stor grad har det endret hvordan vi tenker på teknologi som

en inngripen i menneskenes gjøren og laden. Det er kanskje mulig å si at gjenombruddet med KI kan komme til å bli den neste store samfunnsendringen etter jordbruksrevolusjonen og den industrielle revolusjon?

UTFORDRENDE Men på hvilken måte kan KI være utfordrende når det gjelder undervisning og læring i yrkesfagene? Det er sikkert på flere måter, men det som er mest nærliggende å tenke på i forbindelse med KI, kan være hvor grensen går mellom menneske og maskin.

Opp gjennom historien har menneskene advart hverandre nettopp mot teknologi og faren for at mennesket taper kampen mot teknologien. I gresk mytologi finner vi historien om Prometheus. Han stjeler ilden fra gudene og gir den til menneskene. For det blir

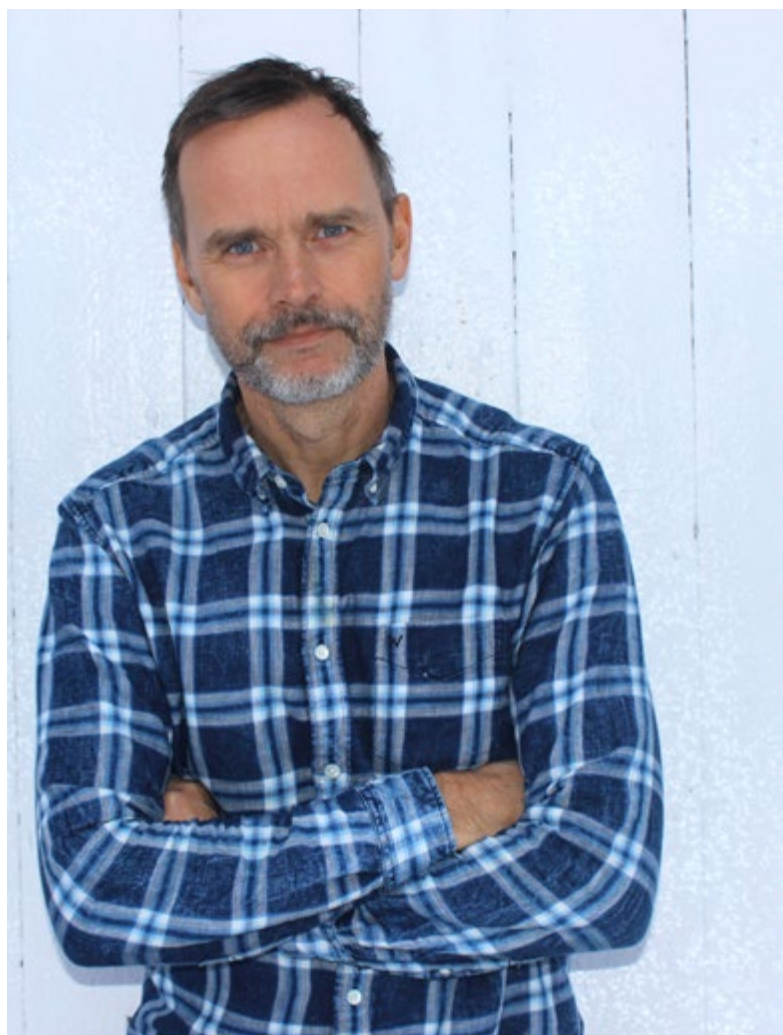

Foto: Stella Ramborg

han straffet på en gruffull måte; mens han henger i en fjellvegg, kommer en ørn og hakker ut leveren hans, dette gjentar seg hver dag til evig tid. Ilden symboliserer teknologien her.

BIBELN I bibelen finner vi historien om Adam og Eva som spiser av kunnskapens tre. Resultatet blir syndefallet. Kan menneskene håndtere kunnskapen godt? Svaret er kanskje nei, da. I Mary Shelleys Frankenstein er det vitenskapsmannen Frankenstein som utfordrer gudene ved å selv skape liv. Men skikkelsen han skaper, har mildt sagt mangler og blir et monster. Det er kanskje menneskeligheten monstret mangler, for det er det menneskelige doktor Frankenstein ikke klarer å gjen-skape. Straffen for å utfordre gudene blir i hvert fall skjebnen til Frankenstein, som selv blir drept av sin egen

skapning. I sommer kom filmen om Oppenheimer, han som er en av oppfinnerne av atombomben. Temaet i filmen er også teknologi og hvordan teknologien kan føre til menneskets fortapelse. Alle disse historiene handler om hvordan vi alltid må vurdere de etiske og sosiale konsekvensene av våre handlinger.

RISIKO Nå er det ikke så mye som står på spill i den videregående skolen, heldigvis. Men vi kan godt ta en pause og tenke på hvordan vi kan utnytte den nye teknologien, og hva vi kan risikere om vi går for fort frem.

Et eksempel er fri bruk for elever av for eksempel ChatGPT. Elever som kan spørre chatboten og levere et ferdig produsert svar, vil sannsynligvis ha lært lite. Og om man ikke har inngående fagkunnskap, hvordan skal man vite at det

chatboten skriver, er riktig og sant? Og hva mister vi? Tenk på Google Maps. Der vi før manøvrerte oss gjennom steder og byer ved hjelp av kart og brukte hjernen vår, følger vi nå maskinens kurs, uten å måtte tenke på himmelretning eller lese gatenavn. Når det gjelder beregninger av styrken på konstruksjoner i bygg, hvordan kan vi vite at maskinene regner riktig?

KONTAKT Men det mest skremmende ved den teknologiske utviklingen er kanskje det mellommenneskelige – hvordan kan vi bevare det i en teknologisk verden? Hvor skal grensen gå når det gjelder å erstatte mellommenneskelig kontakt med maskiner? Jeg antar det ikke er lenge til man kan sende en drone med medisiner til en eldre person som bor hjemme. Kan dronen erstatte mennesket som ser

og føler hvilken tilstand den eldre er i?

«Intet menneskelig er meg fremmed», sa Terentius. Kunstig intelligens kan neppe erstatte det menneskelige. Det vil være vanskelig å programmere verdier, menneskelig verdighet, forståelse og empati inn i en maskin. Jeg spurte chatboten om KI kan erstatte det mellommenneskelige, og det er godt å vite at også ChatGPT mener at de mellommenneskelige, følelsesmessige og sosiale aspektene fortsatt er unike for menneskene. Fortsatt, altså. Hvem vet hvor vi ender i fremtiden. ❖

PETIT | KARI KLØVSTAD har vokst opp i Løten i Innlandet, og hun har vært journalist siden hun var 21 år. Hun er svært fotointeressert og har tatt fotoutdanning på Strømmen videregående skole. Hun bor på Langhus i Nordre Follo. Der har hun en hage hun later som er et småbruk, og hun koser seg med å dyrke eller sanke egen mat.

Du knipser ikke bare med fingrene og skifter til grønt

– Er du helt grønn?

– Tja. Det spørs vel hvem som spør, og hvorfor.

Å være grønn innen et område kan bety at du er en uerfaren nybegynner, som trenger tid for å bli bedre. Har du for eksempel meldt deg på et kurs om sopp, og det eneste du har sånn noenlunde styring på, er kantareller, er det nok en rett beskrivelse.

Men lytter du med miljø-ørene, får spørsmålet om du er grønn en helt annen betydning. I samme slengen dukker det opp mange andre ord og uttrykk vi er blitt vant med de senere årene. Det gjelder å henge med på det grønne skiftet, som det heter. En betegnelse som også har fått plass i den nye læreplanen for yrkesfag.

Nå skal det sies at uttrykket gir meg en assosiasjon til Mr. Bean i filmsnutten der han skal skifte diskret til badebukse på stranda. Dette fører til all verdens krumspring, og du får behov for å skrike at det enkleste er ofte det beste. Men vi må nok også innse at en omstilling i mer miljøvennlig retning krever betydelig mer enn å skifte ut noen kjøttmid-dager med grønnsaker.

Natur, levende planter, friskhet og fred trekkes fram som symbol på fargen, og den skal gi balanse og ro i sjelen. På den annen side er grønn en markeringsfarge i naturen, som varslar deg om umoden frukt, giftig mugg og farlige frosker, så vi må følge litt med også.

Grønnvasking er et annet ord som er kommet inn i språket. Det betyr enkelt at noe utgir seg for å være miljøvennlig, uten å være det. Akkurat som du kan vaske svarte penger,

for å få dem til å se ut som de er tjent på ærlig vis, kan du late som miljøfordelene er større enn de er, og se bort fra ulempene. På den annen side viser dette at bærekraft selger, men ingen liker å bli lurt.

Gjentar jeg åpningen og spør om norske skoler er helt grønne, så er de i alle fall ikke nybegynnere. Men det tar tid, kunnskap, krefter og ikke minst penger å snu på de tradisjonelle oppleggene. Det er likevel helt tydelig at mye er på gang innen yrkesfag. Restaurant- og matfag har enkelte steder begynt å samarbeide med naturbruk for å kunne benytte seg av ferske lokale råvarer. Elevene på byggfag ser nytten av å lage noe nytt av gjenbruksmaterialer, de kommende mekanikerne må vende seg til at det triller stadig flere elbiler på veiene.

I vår nære historie har vi også eksempler på at det hjelper, og i den sammenheng kan det passe med en liten historie fra virkeligheten:

Da sønnen til ei venninne av meg skulle begynne på skolen, fikk han spørsmål om hva han skulle bli. Svaret var klart. Han skulle bli reparatør så han kunne reise opp og reparere hullet i ozonlaget. Dette var på den tiden vi var bekymret for at det tynne laget rundt jordkloden skulle bli hullete som ei møllspist trøye og slippe gjennom altfor mye av de skadelige UV-strålene. Da tok verden grep, og det ble innført et forbud mot den klorholdige gassen KFK-11, som fantes iblant annet kjøleskap og sprayflasker. Nå, 30 år senere, er nesten alt av de ozonskadelige stoffene borte fra atmosfæren, og hullet i ozonlaget har krympet. ❖

Medaljedryss til Norge i Yrkes-EM

GDANSK Det ble både gull og bronse på Norge i Yrkes-EM i Gdansk.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG**

I bilskadefaget ble det gull.

I helsearbeiderfaget ble det bronse.

Og i elektrikerfaget ble det også bronse.

Dette melder WorldSkills Norway på sin nettside etter at Yrkes-EM var

ferdig blåst i den polske byen Gdansk i starten av september.

Mesterskapet er det ypperste innen yrkesfagkonkurranser. Og Norge deltok denne gangen i hele 14 ulike fag.

Men det var altså i bilskadefaget vi

fikk den gjeveste medaljen, nemlig gull.

Denne medaljen gikk til Per Magne Egebø Svardal fra Lyngdal.

– Helt sykt, sier sørlendingen etter at det ble klart at han er europamester.

Oppskriften for å ta seieren helt »

Det norske yrkeslandslaget i Yrkes-EM. Foto: WorldSkills Norway

Fra konkurransen der Per Magne Egebø Svardal tok gullmedaljen.
Foto: WorldSkills Norway

Fredrik Vehus Skjerve tok bronse i elektrikerfaget.
Foto: WorldSkills Norway

hjem er ifølge den nybakte mesteren følgende:

BULKE MYE – Du må bulke mye og rette opp mye. Mange timers arbeid, sier han selv til WorldSkills Norway.

I helsearbeiderfaget tok Emma Straub fra Trondheim tredjeplassen og kan reise hjem med en bronsemedalje.

Da Yrke intervjuet henne til spalten Lærlingen tidligere i år, sa Trondheimsjenta at hun allerede som fireåring bestemte seg for å jobbe med noe innen helse. Nå havnet hun altså på pallen i Europa i faget sitt.

Norge kom også på pallen i elektrikerfaget da Fredrik Vedhus Skjerve tok bronsemedaljen i Gdansk.

Han skryter av landslaget han er en del av.

– God trening og oppfølging fra landslaget, sier han når han får spørsmålet om hvordan han greide å få en bronsemedalje.

STOLT Også daglig leder i WorldSkills Norway, Bjørnar Valstad, er strålende fornøyd.

– Statistikken viser at Norge har tatt medaljer i samtlige Yrkes-EM som

vi har deltatt i. Dette viser at norske fagarbeidere klarer å hevde seg internasjonalt i møte med andre europeiske nasjoner, sier han.

Valstad mener det norske yrkeslandslaget har trent godt foran EM.

– Å dyrke frem talenter og lykkes i slike konkurranser er langt viktigere for konkurranseevnen til norsk næringsliv enn det vi oppnår ved å lykkes på idrettsarenaen. Derfor mener vi at

yrkeslandslaget er Norges viktigste landslag, sier han.

– Norge trenger ikke bare flere fagarbeidere, men også unge fremadstormende fagarbeidere som ønsker å bli best i sitt fag, og som bygger erfaring på den internasjonale arena. Dette gir viktig kompetanse tilbake til bedriftene og skaper forbilder og ambassadører som bidrar til å løfte yrkesfagene i Norge. ❖

Fra konkurransen der Emma Straub tok bronsemedaljen. Foto: WorldSkills Norway

Ta en potet

Poteten er en meget viktig bestanddel i kostholdet vårt og har vært det i lang tid. Den har berget oss i tider da vi har slitt med både dårlig økonomi og uvanlige temperatursvingninger. I dag er poteten en selvfølge, men det har ikke bestandig vært sånn.

TEKST OG BILDER **TORGEIR ØVERLAND**

Poteten kommer opprinnelig fra Andesfjellene i Sør-Amerika. Vi vet med ganske stor sikkerhet at den har vært dyrket der i minst 3000 år, men enkelte forskere mener å kunne dokumentere at den har vært dyrket av urbefolkningen i området 4000–7000 år tilbake i tid. Denne matplanten kunne dyrkes i svært høytliggende områder og var velegnet som basiskost for folkene som levde i disse områdene.

Vi fikk potetene til Europa via de spanske conquistadorene på begynnelsen av 1500-tallet. Fra 1565 ble det startet organisert import av poteter til Spania fra Sør-Amerika. Sjøfolkene oppdaget raskt at det var en nyttig plante å ta med, fordi innholdet av C-vitamin var høyt nok til at skjorbuk ikke lenger var et problem.

SPANIA

Fra Spania spredte poteten seg først til Italia og Tyskland. Omsider kom den seg til Irland, og spredte seg deretter utover resten av Europa.

I Irland fikk poteten en helt spesiell betydning, både på godt og ondt. Irland var et meget fattig land med knapphet på ressurser i forhold til folketallet. Med poteten fikk de et næringsmiddel som i stor grad løste matmangelen i landet. Poteten ble redningsplanken for de som hadde begrensede midler til å brødfø

seg. Men den skulle også bli årsaken til en av de verste sultkatastrofene i Europa noensinne. I årene 1844–1849 rammet tragedien kjent som *the great famine*.

TØRRÅTE

Det var et massivt angrep av tørråte på grunn av lave temperaturer og mye regn, og det medførte at avlingene slo helt feil. Ja, potetene rett og slett råtnet i jorda, og om lag en million mennesker sultet i hjel. Noen kilder hevder faktisk at så mange som opptil tre millioner sultet i hjel i løpet av disse årene. I tillegg utvandret hundretusenvis til både USA og Australia. Før denne katastrofen hadde Irland om lag åtte millioner innbyggere, så det var mange munner som skulle mettes med begrensede midler. I dag har Irland en befolkning på cirka fem millioner.

Til Norge kom poteten like før 1750, og den ble dyrket systematisk fra om lag 1760. Prester og embetsmenn reiste rundt og fortalte om potetens fortreffelighet for å få fart på dyrkingen. Sjøfolk og soldater som hadde vært på farten i utlandet, bidro også til at poteten fikk en stor utbredelse i Norge.

I dag er det dessverre slik at volumet på potetdyrkingen i Norge går ned, mens det går opp i verden generelt.

Poteten er en meget viktig næringskilde fordi den inneholder C-vitamin,

jern, kalsium og kalium. Den inneholder også fiber, mange B-vitaminer og mineraler. 100 gram potet inneholder 80 kilokalorier. Karbohydratsammensetningen gjør at den er mye sunnere enn ris og pasta.

POTETSORTER

Vi vet ikke i dag hvordan «ur-poteten» var, men det vi vet, er at alle sortene vi har i dag, har DNA fra den sorten eller de sortene som kom over Atlanteren på 1500-tallet.

I dag dyrkes det om lag 50 forskjellige potetsorter i Norge. Noen er gamle sorter som vi kjenner godt til. I tillegg har vi noen spesielle poteter som blir brukt til blant annet chipsproduksjon. I de senere år har det blitt gitt godkjenning til dyrking i Norge av sorter som opprinnelig kommer fra Tyskland, England, Nederland og Danmark. Grovt sett blir potetene delt inn i koketyper.

Koketype A: Fastkokende poteter. Det betyr at den ikke så lett kokes i stykker. Eksempler er berber, solist og folva.

Koketype B: Middels melen. Har et tørrstoff-innhold på 18–20 prosent. Eksempler er junos, rutt, aksel, beate og van Gogh og til dels også asterix.

Koketype C: Melne poteter. Disse har høyt tørrstoff-innhold. Eksempler er kerrs pink og pimperlenn. De fleste potetsortene som brukes til chips- »

produksjon, er poteter fra denne kategorien. Her finner vi selvfølgelig mandelpotet og ringerikspotet.

Det blir altfor mye å gå inn på alle sortene her, men jeg vil trekke frem særlig to sorter, nemlig mandelpoteten og ringerikspoteten.

MANDELPOTET

Mandelpoteten er, etter mitt skjønn, potetens Rolls Royce. Den er lys gul på farge og skal være uten skurv og sår, noe den kan få dersom jorda inneholder humus og leire. Den har høyt innhold av tørrstoff og en mild og fin smak. Den er best egnet til dyrking i fjellbygdene i Sør-Norge, som Oppdal, Nord-Gudbrandsdalen og Nord-Østerdalen (fjellmandel) og i Indre Troms, der jordsmonn og temperatur gjør at det er lite virus og tørråtepress. Mandelpoteten ble tatt inn på den norske listen i 1953. Men den er kjent i Norge helt fra midten av 1800-tallet. Mandelpoteten er for meg fast følge og en nødvendighet når det skal serveres noe ekstra godt til diverse høytider.

RINGERIKSPOTET

Den kom til Ringerike og Hole rundt 1860 og ble dyrket i større og større omfang på slutten av 1800-tallet. Den ble etter hvert omsatt også i Christiania. Den er fast følge til høytidsmat i sitt kjerneområde, som i all hovedsak er Sør-Norge. Den er rosa til rød, og har dype «øyne» og gul kjøttfarge. Den har høyt innhold av tørrstoff og er en matpotet av høy kvalitet.

Mandelpotet og ringerikspotet bør være merket med opprinnelsessted, fordi kvaliteten på disse potetene er vesentlig bedre innenfor disse nevnte områdene enn utenfor. Dette har å gjøre med jordsmonn, temperatur og virus- og tørråtepress. De har imidlertid fått lov til å kalle seg henholdsvis «fjellmandel» og «ringerikspotet» fra Ringerike. ❖

Oppskrifter

Det som er så utrolig spennende med potet, er at den kan brukes til omtrent alt. Den kan brukes både som garnityr og som selvstendig måltid. Den kan kokes, ovnssteges, råsteges i panne, bakes, gratineres, stues, friteres og moses.

SPRØSTEKTE POTETER

Til 4 porsjoner:

600–700 g kokefaste poteter
2,5 l vann
1,5 ss salt
½ ts natron
2–3 fedd hvitløk
1 kvist timian eller rosmarin, risp dem fra stilken (eller bruk tørre om du ikke har fersk)
3–4 ss god olje (jeg foretrekker olivenolje fra Kreta)
salt og pepper
persille

Kok opp vannet med salt og natron.

Skrell og skjær potetene i jevne, litt store biter. Kok dem til de er nesten gjennomkokt.

Ha olje, urter og hvitløk i ei panne og stek til hvitløken er gyllen. Sil oljen over i en kopp eller lignende og ta vare på både olje og urter.

Når poteten er kokt, hell av vannet og la potetene dampe helt tørre. Hell oljen over potetene og rist på kjelen til det er olje overalt på hver potetbit.

Ha potetene i en langpanne slik at de har god plass. Stek i 15–20 minutter på 220 grader.

Vend på potetene og stek videre i 15–20 minutter til de er brune og sprø over det hele.

Ta dem deretter ut og sjekk om de har fått farge overalt.

Vend dem eventuell en gang til og stek videre til de har fått en gyllen farge over det hele.

Ha dem deretter over på et serveringsfat og dryss over hakket persille blandet med urtene du silte fra oljen. Server.

Passer for eksempel til grillmat, snitsel eller lignende. Nyt gjerne sammen med en grüner veltliner.

POMMES ANNA

Når det gjelder måter å tilberede poteteter på, kommer vi ikke utenom denne franske klassikeren.

Dette er en tilberedningsmåte man ikke tukler med. Man kan modifisere og legge til diverse i denne oppskriften, men det yter ikke poteten rettferdighet.

Til 4 porsjoner:

400–500 g kokefaste poteter
50–60 g meierismør
salt og pepper

Smelt smøret i en kjele.

Skrell, vask og skjær potetene i tynne skiver med en mandolin, om du har, i cirka

2 mm tykkelse. Du kan selvfølgelig også bruke en kniv.

Vend potetene i det smeltede smøret. Ha på salt og pepper. Legg potetskivene lagvis i en smurt stekepanne (20 cm) som du kan sette i ovnen, gjerne i taksteinsmønster. Sørg for at potetene er smurt mellom hvert lag. Stek dem først på plata i noen minutter på middels varme. Pass på at de ikke brenner seg fast. Legg på en klatt med smør og et lite salt-dryss, legg på folie og sett panna i ovnen på 180 grader i cirka 20 minutter.

Ta av folien og stek videre i cirka 25 minutter eller til potetene er møre.

Rist litt på panna for å forsikre deg om at potetskivene ikke er fastbrent. Legg serveringsfatet oppå panna og hvelv potetkaka over på fatet så den gyllenbrune bunnen er det som vises ved servering.

Dryss gjerne litt hakket persille over før servering. Kan serveres til alt av stekte kjøttretter.

GRATINERTE POTETER À LA JOAKIM

Denne oppskriften ble jeg introdusert for av min svigersønn, som serverte disse til grillt svinefilet.

Til 4 porsjoner:

600 g kokefaste poteter
2–3 ss smør
3 ss god olivenolje
4 fedd hvitløk, finhakket
1 stor sjalottløk, finhakket

½–1 chili, finhakket
frisk timian, finhakket
salt og ev. pepper
reven ost (gulost + parmesan) etter eget ønske (noen foretrekker mer ost enn andre)

Skrubb potetene godt (skal ikke skrelles).

Kok dem i lettsaltet vann til de er møre, men ikke kokt i stykker.

Ha olje og smør i en kjele og tilsett hakket hvitløk, sjalottløk og chili.

Varm forsiktig opp; hvitløk og sjalottløk skal ikke bli brune.

Når potetene er kokt, hell av vannet og damp bort resten av vannet.

Ha potetene i en ildfast form og trykk dem med en gaffel så de sprekker opp. Fordel olje-/smørblandingen på potetene med en spiseskje. Dryss over den hakkede timianen.

Dryss over den revne osten og gratiner i ovnen til osten er gyllen.

Ved å øke potetmengden og tilsette stekt bacon kan denne brukes som en selvstendig rett.

POMMES NOISETTES

1 kg kokefaste poteter
100 g meierismør
4–6 eggeplommer
1 eggehvite, stivpisket
salt
pepper
reven muskat

Til panering:

strøkavring
2 egg
hvetemel

Skrell og dampkok potetene, og la dem dampe tørre. Passer dem gjennom en sikt med en tresleiv. Ha pureen i en kjele sammen med saltet og krydderet. Varm opp potetblandingen mens du rører hele tiden til du får en glatt masse. La den avkjøles en del før du slår inn eggeplommene, en etter en. Rør det meget godt inn i potetmassen. La det avkjøles ytterligere før du tilsetter den stivpiskede eggehviten.

Smør en stekovnsplate med litt smør, og legg på et bakepapir som du også stryker smør utover.

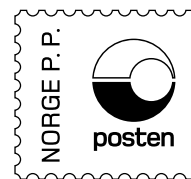
Fordel potetmassen på papiret og stryk den utover i et rektangel i cirka 1,5 cm tykkelse. Det må avkjøles helt før du går videre. Kan gjerne stå over natten på kjøll, men tildekket.

Når du skal ferdigstille, skjær potetkaken i firkantede stykker cirka 2 x 2 cm. Rull dem til kuler. Vend dem deretter først i hvetemelet, så i sammenpisket egg, og til slutt i strøkavringen. Friter i nøytral matolje ved cirka 200–210 grader. Kulene skal friteres til de er sprø og har en flott gyllenbrun farge.

NB! Bruk poteter med høyt innhold av tørrstoff. Tidligpoteter egner seg veldig dårlig. Massen skal være såpass fast at den kan håndteres med hendene.

KILDER:

Store norske leksikon
«Potetkokeboken», Ina-Janine Johnsen, Frisk Forlag, 2021
Wikipedia
«Den nye kokeboken», Edith Ekegårdh, Herman Dedichen og Ingeborg Bonde Moe, Hermes Forlag AS, Oslo, 1975
«Profesjonell matlaging», Kjell Innli og Helge Helmersen, Yrkeslitteratur, 1995

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

Følg Yrke på Facebook

Her får du nyheter om yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner.

Gå inn og følg oss, da vel!
@tidsskriftetyrke

YRKE